

**MEĐUNARODNI
ZNAKSTVENI SKUP
Važnost europskoga sjećanja
za europsku budućnost:
Komunistički zločini 3**

**KNJIŽICA
SAŽETAKA**

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

20. i 21. lipnja 2024.
dvorana Zagreb

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo znanosti i
obrazovanja

LIETUVOS ISTORIJOS
INSTITUTAS

U završnom razdoblju Drugoga svjetskoga rata (od 1944.) jugoslavenski komunistički režim započeo je s provođenjem sustavne, masovne i djelomično dokumentirane represije nad osobama koje su s komunističkoga motrišta označene „narodnim neprijateljima i ratnim zločincima“. Pri tom u „narodne neprijatelje i ratne zločince“ nisu ubrajane samo osobe koje su u ratu bile vojni, politički ili službenički pripadnici različitih struktura suprotstavljenih komunizmu i njegovu partizanskomu pokretu, nego i značajan broj osoba (tzv. običnih građana) koje su prema različitim mjerilima (svjetonazor, imovinsko stanje, politički stavovi, religioznost itd.) bile nepoželjne komunističkomu poretku.

Struktura vlasti koju je stvarala Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) i do 1944. vršila je sve vrste zločina i nasilja nad vojnim i političkim protivnicima te nad nepoželjnim građanima, no tek u završnom ratnom razdoblju započela je sustavna i masovna represija, jer je tada KPJ dovršavala revolucionarni proces preuzimanja vlasti, za koji se pripremala tijekom cijeloga rata. Sva su tijela „nove“ komunističke vlasti tijekom cijeloga rata sudjelovala u prikupljanju podataka te u stvaranju krajnje ideologiziranoga ozračja za „konačni obračun s ratnim zločincima i narodnim neprijateljima“.

Radi toga je u svibnju 1944. osnovana centralizirana obavještajno-kontraobavještajna služba (Odjeljenje zaštite naroda – OZN-a), a u kolovozu 1944. i specijalne postrojbe od 120.000 najodanijih partijskih vojnika, kojima je glavna zadaća bila u organiziranju i provođenju sveobuhvatne represije te čuvanju komunističkoga režima.

Najteži oblik represije bila su sustavna masovna pogubljenja bez vođenja ikakvih sudskih procesa, a vrlo često i bez ikakve skupne ili pojedinačne evidencije.

Zbog niza povijesnih okolnosti, posebno su teško stradali Hrvati (hrvatski državljani). U nekoliko mjeseci nakon sredine svibnja 1945., jugoslavenski komunistički režim na području Slovenije te pojedinih dijelova Hrvatske i drugih dijelova Jugoslavije izvršio najmasovnije pogubljenja hrvatskih civila i vojnika. Zarobljeni Hrvati koji nisu pogubljeni u Sloveniji, bili su upućeni na iscrpljujuće marševe smrti koji su sezali čak do jugoslavensko-rumunjske i jugoslavensko-grčke granice, međutim sličnu sudbinu prolazili su i ostali narodi s prostora tzv. bivše/buduće Jugoslavije. Uz mrežu marševa smrti nalazili su se logori u koje su internirane i druge osobe koje nisu sudjelovanje u povlačenju. Na marševima smrti i u logorima, osim odvođenja na masovna pogubljenja, umiralo se masovno od iscrpljenosti, gladi i bolesti.

Drugu vrstu sustavnih masovnih pogubljenja – uglavnom bez ikakvih suđenja ili uz ubrzana skupna suđenja pred prijekim revolucionarnim sudovima – jugoslavenski je režim izvršio nakon zauzimanja („oslobođenja“) pojedinih

područja, naselja i gradova. I većinu takvih pogubljenja provodila je OZN-a prema „spiskovima“ koji su bili ranije prikupljeni i dopunjavani nakon osvajanja pojedinih lokaliteta.

O navedenim masovnim zločinima najkonkretnije svjedoče prikrivena stratišta i grobišta u dijelu država bivše Jugoslavije. U nekim zemljama (Crna Gora, Kosovo, Makedonija) tema komunističkih stratišta i grobišta još nije ni službeno otvorena te je stoga i izostalo suočavanje sa zločinačkom i represivnom baštinom jugoslavenskoga komunističkoga režima.

Znanstvena djelatnost jedna je od temeljnih djelatnosti Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu koja obuhvaća znanstveno istraživanje, znanstveni dijalog, formiranje znanstvenoga pomlatka i razvijanje među-institucijske i međunarodne znanstvene suradnje.

Na Fakultetu hrvatskih studija pri kraju predsjedanja Republike Hrvatske Vijećem Europske unije u prigodi 75. obljetnice Bleiburške tragedije i hrvatskih križnih puteva te civilizacijske potrebe suočavanja s prošlošću 19. lipnja 2020. održan je znanstveni skup „Važnost europskoga sjećanja za europsku budućnost: komunistički poratni zločini“. Potom je 22. lipnja 2022. održan II. znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem pod nazivom: „Važnost europskoga sjećanja za europsku budućnost: Komunistički zločini“, kao nastavak istraživačkih napora u historiografskom razjašnjavanju pojedinačnih jugoslavenskih komunističkih zločina.

U međuvremenu su povjesničari otkrili brojne nove historiografske okolnosti i podatke vezane uz jugoslavenske komunističke zločine.

Stoga je zaključeno kako postoji potreba za održavanjem skupa takve tematike, u smislu širenja i strukovne popularizacije historiografskih spoznaja kao i obuhvata historiografski tretiranog razdoblja. Suorganizator ovogodišnjeg međunarodnog znanstvenog skupa „Važnost europskoga sjećanja za europsku budućnost: Komunistički zločini 3“ je Lietuvos istorijos institutas, Vilnius, Lihuania. Ovime smo postigli dostatnu razinu strukovne europske prepoznatljivosti i realizirali dio postavljenih ciljeva.

Na taj način pripadnici hrvatske akademske zajednice, ali i akademskih zajednica ostalih naroda pod komunističkim režimom, osobito povjesničari pridonijet će suočavanju s komunističkom prošlošću, na što obvezuju europsko humanističko civilizacijsko nasljeđe te odgovarajući dokumenti Hrvatskoga sabora, Vijeća Europe i Europske unije:

- Deklaracija Sabora Republike Hrvatske o osudi političkoga procesa i presude kardinalu dr. Alojziju Stepincu od 14. veljače 1992. (Narodne novine, br. 9/92)

- Deklaracija Sabora Republike Hrvatske o osudi uhićenja i umorstva Andrije Hebranga (Narodne novine, br. 9/92)
- Rezolucija 1096 Parlamentarne skupština Vijeća Europe o uklanjanju naslijeđa bivših komunističkih totalitarnih sustava od 27. lipnja 1996.
- Rezolucija Europskoga parlamenta o šezdesetoj obljetnici završetka Drugoga svjetskoga rata 8. svibnja 1945., od 12. svibnja 2005.
- Rezolucija 1481 Parlamentarne skupštine Vijeća Europe o međunarodnoj osudi zločina totalitarnih komunističkih poredaka od 25. siječnja 2006.
- Deklaracija Hrvatskoga sabora o osudi zločina počinjenih tijekom totalitarnoga komunističkoga poretka u Hrvatskoj 1945. – 1990. godine od 30. lipnja 2006.
- Rezolucija Europskoga parlamenta o europskoj savjesti i totalitarizmu od 2. travnja 2009.
- Izvješće Europske komisije o spomenu na zločine koje su počinili totalitarni režimi u Europi od 22. prosinca 2010.
- Zakon o pronalaženju, obilježavanju i održavanja grobova žrtava komunističkih zločina nakon Drugoga svjetskoga rata (Narodne novine, broj 31/11)
- Rezolucija Europskoga parlamenta od 19. rujna 2019. o važnosti sjećanja za budućnost Europe (2019/2819(RSP))
- Dan spomena na hrvatske žrtve u borbi za slobodu i nezavisnost i Europski dan sjećanja na žrtve totalitarnih i autoritarnih režima – nacizma, fašizma i komunizma prema Zakonu o blagdanima, spomendanima i neradnim danima u Republici Hrvatskoj (Narodne novine, br. 110/19)

izv. prof. dr. sc. Vlatka Vukelić

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo znanosti i
obrazovanja

LIETUVOS ISTORIJOS
INSTITUTAS

ORGANIZACIJSKI ODBOR

izv. prof. dr. sc. Vlatka Vukelić,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

doc. dr. sc. Vladimir Šumanović,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

prof. dr. sc. Ante Čuvalo,
Ohio State University, SAD

izv. prof. dr. sc. Aurimas Švedas,
Lietuvos istorijos institutas, Litva

dr. sc. Blanka Matković,
University of Sheffield, Velika Britanija

prof. dr. sc. Bojan Dimitrijević,
Institut za savremenu istoriju Beograd, Republika Srbija

dr. sc. Šimun Novaković,
Državni arhiv, Bosna i Hercegovina

doc. dr. sc. Vlatko Smiljanić,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

doc. dr. sc. Danijel Jurković,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

PROGRAM

PROGRAM RADA

Četvrtak 20.6.2024.

9:30 – 10:00 | Prijava i registracija sudionika - dvorana Zagreb Fakulteta hrvatskih studija

10:00 – 10:20 | Otvaranje skupa, pozdravne riječi

10:20 – 11:45 | **Sekcija 1**

Poslijeratno iskustvo komunističkog terora u Hrvatskoj

Moderator: Vladimir Šumanović

Blanka Matković, Hrvatski protukomunistički otpor: uloga žena u djelovanju križarskih organizacija na primjeru imotske krajine (1944.-1948.)

Vlatka Vukelić, Karakter kaznenih spisa vijeća komandi vojnih područja za Kalnik, Moslavinu, Slatinu, Varaždin, Viroviticu, Zagreb i Bjelovar tijekom 1946. i 1947. godine

Vlatko Smiljanić, Novosadski dogovor 1954. Dekonstrukcija potpisnika i rekonstrukcija sustavnoga komunističkog kulturocida

Šimun Novaković, Akcija bugojanske skupine 1972. godine u svjetlu reakcija bosanskohercegovačkih partijskih struktura

11:45 – 11:55 | **Rasprava**

11:55 – 12:10 | **Stanka za kavu**

12:10 – 13:10 | **Sekcija 2**

Okrugli stol: Implementacija mjera za razgradnju naslijeđa nekadašnjih komunističkih totalitarnih sustava Vijeća Europe (Measures to Dismantle the Heritage of Former Communist Totalitarian Systems) – europska i hrvatska iskustva i namjere

Sudionici: Blanka Matković, Vlatka Vukelić, Tanja Pavelin

13:10 – 13:20 | **Rasprava**

13:20 – 14:30 | **Ručak**

Petak 21.6.2024.

9:30 – 10:00 | Prijava i registracija sudionika - dvorana Zagreb Fakulteta hrvatskih studija

10:00 – 10:20 | Pozdravne riječi

10:20 – 11:35 | **Sekcija 1**

Europska iskustva o suočavanju s komunističkom prošlošću

Moderator: Vlatka Vukelić

Aurimas Švedas, How to Think About the History of the 20th Century: An East-Central European Historian Confronting Evil – *(online)*

Toomas Hiio, Soviet Occupation and Communist Crimes in Estonia During and After World War II

Dovilė Sagatienė, European Court of Human Rights as Nuremberg for the Soviet Crimes in the Baltic States? – *(online)*

Dovilė Budrytė, Deportation and Gulag as Gendered Processes: Insights from the Case of Lithuania – *(online)*

11:35 – 11:45 | **Rasprava**

11:45 – 12:00 | **Stanka za kavu**

12:00 – 13:25 | **Sekcija 2**

Oblikovanje jugoslavenskog komunističkog sustava i uspostava komunističkog terora

Moderator: Vladimir Šumanović

Bojan Dimitrijević, Treća „linija“ OZNA-e - stvaranje armijske službe KOS, 1945-1946. godine

Nemanja Dević, Uspostavljanje komunističke vlasti u Srbiji 1944. i OZNA – *(online)*

Dolores Antunica, Uspostava jugoslavenske komunističke vlasti u Dubrovniku

Barbara Vlahović, Dalmatinci u 2. dalmatinskoj brigadi - od boraca za oslobođenje Dalmacije do suučesnika u sprovođenju i uspostavi komunističkog sustava

13:25 – 13:35 | **Rasprava**

13:35 – 14:50 | **Stanka za ručak**

14:50 – 16:15 | Sekcija 3

Jugoslavenski komunistički teror

Moderator: Bojan Dimitrijević

Vladimir Šumanović, Borač – uništeno mjesto u Hercegovini

Bruno Šagi, Zaboravljene analize: potlačena Hrvatska u jugoslavenskim državama

Davor Dijanović, Partizanski zločini u britanskim dokumentima

Vedran Petrović, Folksdojčeri žrtve Titovih partizana i jugoslavenske komunističke države

16:15 – 16:25 | Rasprava

16:25 – 16:40 | Stanka za kavu

16:40 – 18:05 | Sekcija 4

Komunistički zločini u Hrvatskoj (1)

Moderator: Danijel Jurković

Bruno Bogović, „Narodni neprijatelji“ druge jugoslavenske države u rubrikama Varaždinskih vijesti (1945.)

Iva Kajfeš, Sustav logora Križnog puta 1945.: Đurmanec – Krapina – Mirkovec – Sveti Križ Začretje – Oroslavje

Sanja Gudelj, Komunistički zločini na teritoriju Gospića 1945. godine

Barbara Budimir, Partizanski ratni zločin u Španovici

18:05 – 18:15 | Rasprava

18:15 – 18:30 | Stanka za kavu

18:30 – 19:30 | Sekcija 5

Komunistički zločini u Hrvatskoj (2)

Moderator: Vlatko Smiljanić

Jure Trutanić, Likvidacija prešućenoga zapovjednika Čete bračkih partizana Nikole Gomerčića „Drena“ 1942. godine”

Wolffy Krašić, Represija jugoslavenskih komunista nad katoličkim klerom i vjernicima u Gorskoj kotaru za vrijeme Drugog svjetskog rata

Igor Vranić, Suđenje studentima Sveučilišta u Zagrebu povodom društvenih nemira nakon utakmice Dinamo – Crvena Zvezda 1951. godine

19:30 – 20:00 | Rasprava

20:00 | Zatvaranje skupa

**KOMUNISTIČKI
ZLOČINI III –
SAŽECI SUDIONIKA**

dr. sc. Nemanja Dević

USPOSTAVLJANJE KOMUNISTIČKE VLASTI U SRBIJI 1944. I OZNA

Partizansko osvajanje Srbije septembra-oktobra 1944. i uspostavljanje komunističkih vlasti u gradovima bilo je predmet mnogih istraživanja, pre svega iz ugla vojne istorije i istorijske publicistike. U postojećim interpretacijama akcenat je stavljen i na ideološki i politički momenat ovakve istorijske prekretnice, ali u postojećoj historiografskoj produkciji u Srbiji najčešće izostaje osvrt na represiju koju su nove vlasti započele paralelno sa formiranjem vlasti. Isto tako, potcenjen je uticaj Ozne, te likvidacija tzv. narodnih neprijatelja u svakom gradu koji je oslobođen od okupatora. Na osnovu novih naučnih uvida i novootkrivene arhivske građe, pre svega iz fonda BIA (naslednice Ozne/Udbе), u ovom radu dajemo osvrt na to kako je tekao proces instaliranja komunističkih vlasti, ali i koje su faze i obeležja revolucionarnog terora u Srbiji jeseni 1944. godine. Ujedno, istražujemo i kako je došlo do svojevrsnog građanskog rata u miru u prvim posleratnim godinama.

Ključne reči: KPJ, Ozna, revolucija, 1944, komunizam, ratni zločini, revolucionarni teror

Vedran Petrović, prof.

FOLKSDOJČERI ŽRTVE TITOVIH PARTIZANA I JUGOSLAVENSKE KOMUNISTIČKE DRŽAVE

Krajem 17. i početkom 18. stoljeća na područje Podunavlja doseljavaju se Nijemci. Naziv Folksdojčeri stekli su za vrijeme Trećeg Reicha. Folksdojčerima su smatrani svi Nijemci koji su živjeli izvan matične domovine. Povijest folksdojčera u historiografiji nedovoljno je obrađena, to se posebice odnosi na razdoblje od 1941. pa do 1948. kada je samo s bivših jugoslavenskih prostora ova najbrojnija polumilijunska nacionalna manjina gotovo u potpunosti nestala. Nevolje po folksdojčere započinju Drugim svjetskim ratom. Porazom Trećeg Reicha određena je njihova sudbina na prostoru cijele Jugoslavije. Novouspostavljena vlast na čelu s Titom, odlučila je konfiscirati njihovu imovinu, oduzeti im državljanstvo i građanska prava te ih smjestiti u logore na prisilan rad sve do njihove deportacije. Nakon Drugog svjetskog rata, Jugoslavenska država pod vodstvom Tita provodila je politiku osвете prema folksdojčerima. Folksdojčeri su bili izloženi likvidacijama i brutalnim represalijama od strane partizana i državnih organa. Tek nakon raspada Jugoslavije, počeli su procesi suočavanja s prošlošću i priznavanja zločina počinjenih nad folksdojčerima.

Ključne riječi: Folksdojčeri, Josip Broz Tito, partizani, zločini i žrtve, Jugoslovenska komunistička država.

izv. prof. dr. sc. Dović Sagatić

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA KAO NÜRNBERG ZA SOVJETSKE ZLOČINE U BALTIČKIM DRŽAVAMA?

Ruska agresija u Ukrajini naglasila je potrebu za pravdom na nekoliko frontova, budući da se svakodnevno čine brojni međunarodni zločini. Godine 1945. zločin agresije je prvi put procesuiran u povijesti na Nirnberškom procesu, a tada je obećano kriminaliziranje agresije kako bi se spriječili budući ratovi. Unatoč nalogu za uhićenje koji je Međunarodni kazneni sud (ICC, 2002.) izdao za Putina u ožujku 2023., izgledi za procesuiranje Rusije za zločin agresije i druge međunarodne zločine u Ukrajini ostaju slabi zbog raznih razloga, uključujući nedostatak jurisdikcije ICC-a.

Međutim, ICC nije jedini međunarodni pravni forum koji se bavi međunarodnim zločinima; Europski sud za ljudska prava (ECtHR, 1959.) s više od 50 godina prakse bavio se slučajevima vezanim uz genocid, zločine protiv čovječnosti i ratne zločine u nekoliko navrata. Iako uloga ECtHR-a nije suditi pojedincima za međunarodne kaznene prekršaje, mogao bi se suočiti s pitanjima koja se odnose na temeljne međunarodne zločine jer ima jurisdikciju nad 40 država stranaka Europske konvencije o ljudskim pravima (ECHR) protiv kojih se mogu pokrenuti postupci za te zločine, uglavnom u kontekstu usklađenosti domaćih postupaka s člankom 7 (načelo zakonitosti) ECHR-a. ECtHR je bila prva međunarodna pravosudna institucija koja je donijela presudu protiv Rusije nakon njezine invazije na Ukrajinu 2022. godine, naredivši “privremene mjere” uključujući zaustavljanje napada na civile i civilne objekte.

No, ovo nije bio prvi put da je ECtHR bio uključen u rješavanje međunarodnih zločina u istočnoj Europi. Nakon brojnih neuspjelih pokušaja postizanja barem simbolične pravde za sovjetske žrtve iz države nasljednice SSSR-a - Ruske Federacije - sve tri baltičke države na kraju su se obratile ECtHR-u, gdje su baltičke uspomene na zločine tijekom sovjetskih okupacija (1940.-1941., 1944.-1990.) predstavljene neupućenoj zapadnoj javnosti. Prvi pojedinačni kazneni slučajevi vezani uz sovjetske zločine u baltičkim državama (u daljnjem tekstu: baltički povijesni slučajevi) stigli su do ECtHR-a 2004. godine, sa slučajevima Penart protiv Estonije (br. 14685/04), te Kolk i Kislyiy protiv Estonije (br. 23052/04 i 24018/04), nakon čega je uslijedila značajna presuda u slučaju Kononov protiv Latvije (br. 36376/04) 2008. i 2010. godine, te dvije presude vezane uz Litvu 2015. i 2019. godine: Vasiliauskas protiv Litve (br. 35343/05) i Drėlingas protiv Litve (br. 28859/16). Podnositelji za-

htjeva (njih ukupno šest) u svim tim slučajevima tvrdili su da su im osude domaćih sudova temeljene na retroaktivnoj primjeni kaznenog zakona kršile prava zajamčena člankom 7 ECHR-a.

Iako su rezultati tumačenja članka 7 ECHR-a u baltičkim povijesnim slučajevima varirali, ECtHR se suočio s dodatnim pravnim i političkim dimenzijama koje nadilaze pojedinačne slučajeve. Ovi aspekti uključivali su rješavanje nezakonite sovjetske okupacije baltičkih država, što je bila istaknuta briga u estonskim slučajevima i djelomično u latvijskom slučaju. Nadalje, ECtHR se suočio s kontinuiranim poricanjem sovjetskih zločina tijekom Drugog svjetskog rata, što je bilo posebno evidentno u latvijskom slučaju. Značajno je da su baltički povijesni slučajevi također razmatrali poslijeratni koncept genocida kako ga definira Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine, što je bila ključna točka spora u litvanskim slučajevima. Ovaj višeslojni pristup naglašava šire implikacije ovih baltičkih povijesnih slučajeva, proteže se izvan tumačenja članka 7 ECHR-a i ističe temeljno pitanje identiteta baltičkih država i njihova prava na postojanje.

Rat u Ukrajini također sadrži pravne i političke preduvjete koji će ponovno biti izazvani. Ovo poglavlje ima za cilj razmotriti širu sliku iza baltičkih povijesnih slučajeva na ECtHR-u, postavljajući pitanje kako su pojedinačni slučajevi sovjetskih zločina doprinijeli promjeni poslijeratne strukture i kakvu vrijednost ta promjena ima za Ukrajinu u nastojanju da se postigne odgovornost za trenutne zločine koje čini Rusija.

Ključne riječi: Baltičke države, Europski sud za ljudska prava, sovjetski zločini

Bruno Bogović, mag. edu. pov. et mag. edu. soc.

„NARODNI NEPRIJATELJI“ DRUGE JUGOSLAVENSKE DRŽAVE U RUBRIKAMA VARAŽDINSKIH VIJESTI (1945.)

Završetkom Drugog svjetskog rata Okružni odbor Jedinствene Narodnooslobodilačke fronte (tj. „nova“ komunistička vlast“) na području grada Varaždina i okolice započeo je s izdavanjem novina *Vijesti*. Od 7. broja iz 1945. godine novine mijenjaju naziv u *Varaždinske vijesti* te u takvom sastavu postoje te izlaze i danas. Na osnovi izdvojene novinske građe (samo za 1945. godinu) analizirat će se idući elementi: a) učestalost objave, b) retorika i c) „širina“ plasiranih informacija o obračunu s lokalnim „narodnim neprijateljima“. Cilj je ovoga rada kroz razradu dostupnih novinskih članaka ukazati na različita mjerila koja su uzimana u obzir od strane lokalnog represivnog aparata i sudske instance, a kako bi se osobu ili grupu ljudi „označilo“, zatim interniralo i kaznilo zbog nepoželjnosti u novom komunističkom poretku.

Ključne riječi: komunizam, represija, novinstvo, Varaždinske vijesti, Varaždin.

dr. sc. Dovidè Budryté

DEPORTACIJA I GULAG KAO RODNO UVJETOVANI PROCESI: UVIDI IZ SLUČAJA LITVE

Memoarska književnost i svjedočanstva žena o Gulagu i deportacijama za vrijeme Staljina, od kojih su mnogi objavljeni tijekom političke tranzicije krajem osamdesetih i devedesetih godina u Sovjetskom Savezu i njegovim državama nasljednicama, prikazuju teme kao što su majčinstvo, rodni odnosi i seksualno nasilje koje su često izostavljene iz mainstream literature o Gulagu. Ova svjedočanstva sugeriraju da su žene u Gulagu morale trpjeti određene vrste rodno uvjetovanog nasilja kroz koje muškarci nisu morali prolaziti. Ne samo da su ove priče dokumentirale rodna iskustva i obogatile naše razumijevanje Gulaga, već su i tijekom političke tranzicije igrale važnu političku ulogu u delegitimizaciji prethodnog režima izlažući nepravde počinjene pod Staljinom. Oslanjajući se na ovu literaturu i fokusirajući se na slučaj Litve, predložena prezentacija će pratiti razvoj rodnih perspektiva na Gulag i deportacije tijekom Staljinova vremena. Zagovara se komparativni pristup rodnim pitanjima i Gulagu.

Ključne riječi: Gulag; žene; rodno uvjetovano nasilje; Litva; memoari

doc. dr. sc. Wollfy Krašić

REPRESIJA JUGOSLAVENSKIH KOMUNISTA NAD KATOLIČKIM KLEROM I VJERNICIMA U GORSKOME KOTARU ZA VRIJEME DRUGOG SVJETSKOG RATA

Iako su posljednjih tridesetak godina nastali brojni historiografski radovi o represiji i zločinima jugoslavenskih komunista, spomenuta tendencija nije zahvatila i područje Gorskoga kotara. To je dijelom posljedica komunističke promidžbe, koja je prikazivala Gorski kotar kao teritorij na kojem je gotovo cjelokupno stanovništvo podržavalo Narodnooslobodilački pokret. No, dio stanovnika, predvođen lokalnim svećenicima, bio je privržen Katoličkoj crkvi. Želeći uspostaviti totalitarnu vlast, jugoslavenski komunisti progonili su dio klera i vjernika, a neke i fizički likvidirali.

Ključne riječi: represija, katolički kler, Gorski kotar, Drugi svjetski rat

doc. dr. sc. Vlatko Smiljanić

NOVOSADSKI DOGOVOR 1954. DEKONSTRUKCIJA POTPISNIKA I REKONSTRUKCIJA SUSTAVNOGA KOMUNISTIČKOG KULTUROCIDIA

Jedan od najznačajnijih primjera početaka sustavnoga komunističkoga kulturocida nad hrvatskim jezikom uobličen je u dogovornomu dokumentu kojega hrvatski (jezični) povjesničari nazivaju Novosadskim dogovorom. Riječ je o deset zaključaka o jeziku kojega su 1954. godine sastavili odabrani jezikoslovci i književnici iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije. Temelj Novosadskoga dogovora jest ideja književnoga jedinstva hrvatskoga i srpskoga jezika, a samim time i negacija hrvatskoga jezičnoga identiteta. U izlaganju će, uz kratki osvrt na historijat Novosadskoga dogovora i tumačenje njegov zaključaka, autor pružiti analizu i interpretaciju političkih i karijernih biografija potpisnika Novosadskoga dogovora što će preciznije objasniti svrhovitost dogovora u kontekstu sustavnoga komunističkoga kulturocida na primjeru „zločina“ nad hrvatskim jezičnim identitetom.

Ključne riječi: hrvatski jezik, komunistički zločini, kroatologija, kulturocid, Novosadski dogovor, povijest hrvatskoga jezika.

dr. sc. Blanka Matković

HRVATSKI PROTUKOMUNISTIČKI OTPOR: ULOGA ŽENA U DJELOVANJU KRIŽARSKIH ORGANIZACIJA NA PRIMJERU IMOTSKE KRAJINE (1944.-1948.)

Krajem 1944. nakon zauzimanja biokovsko-neretvanskog područja po postrojbama NOV-e započelo je organiziranje prvih lokalnih križarskih skupina kao vojnog oblika protukomunističkog otpora. Tijekom 1945. osnovane su i prve križarske organizacije sa zadatkom promidžbenog djelovanja te moralnog i materijalnog pomaganja križarskih skupina. Na prostoru Imotske krajine takve skupine su postojale u većem broju sela, a na širem prostoru Imotske krajine je djelovala Hrvatska tajna organizacija. U ovome izlaganju posebna će se pozornost posvetiti ulozi žena u tim organizacija te represija prema njima od strane jugoslavenskih vlasti. Unatoč značajnom doprinosu žena u protukomunističkom otporu, ova tema dosada nije obrađivana u historiografiji zbog čega se uz pomoć sačuvanog gradiva u Državnom arhivu u Splitu ovim radom nastoji popuniti ta praznina rekonstrukcijom i analizom zbivanja na jednom manjem prostoru.

Ključne riječi: Hrvatska tajna organizacija, Imotska krajina, križari, križarske organizacije, protukomunistički otpor, žene

dr. sc. Šimun Novaković

AKCIJA BUGOJANSKE SKUPINE 1972. GODINE U SVJETLU REAKCIJA BOSANSKOHERCEGOVAČKIH PARTIJSKIH STRUKTURA

U rano ljeto 1972. godine skupina hrvatskih emigranata, članova Hrvatskog revolucionarnog bratstva (HRB), upala je na područje Jugoslavije. Navedena je grupa kasnije postala poznata pod nazivom Bugojanska skupina, a sreće se i pod nazivom Akcija skupine Fenix. Tijekom sukoba sa snagama tadašnje JNA, a potom i postrojbama Teritorijalne obrane, dio je pripadnika skupine ubijen, neki su zarobljeni, a potom ubijeni, a četvorici se sudilo krajem 1972. godine na Vojnom sudu Sarajevu. Upad članova HRB-a, pored vojnih, uzbudio je tadašnje partijske strukture. Prve vijesti o upadu skupine nalazimo u *Informaciji o terorističko-diverzantskoj grupi ubačenoj u našu zemlju*, koju je Izvršni biro Predsjedništva SKJ dostavio CK SK BiH. O aktualnim političkim pitanjima ubacivanja diverzantske skupine raspravljao je CK SK BiH na svoj 43. sjednici kada je Franjo Herljević imao izlaganje o tijeku sukoba pripadnika JNA i Teritorijalne obrane s članovima Bugojanske skupine, a Vaso Gačić o saznanjima *Službe državne bezbjednosti* o aktivnostima skupine i saslušanju njezinih uhićenih članova. Prema naputku CK SK BiH sve su općinske organizacije Saveza komunista dostavile informaciju o odjecima akcije na njihovu području, s posebnim osvrtom na prikaz držanja lokalnog pučanstva i pojave dezinformacija o ubacivanju više skupina. U izvješćima se nekih općinskih partijskih organizacija nalaze i informacije o provedbi mobilizacije na njihovu području. Gradivo CK SK BiH sadrži određene informacije i o tijeku samog sudskog postupka članovima skupine Fenix.

Ključne riječi: Bugojanska skupina, akcija Fenix, hrvatska emigracija, HRB, CK SK BiH, općinske organizacija Saveza komunista, JNA, Teritorijalna obrana

Dolores Antunica, doktorandica

USPOSTAVA JUGOSLAVENSKE KOMUNISTIČKE VLASTI U DUBROVNIKU

Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) je tijekom Drugoga svjetskoga rata kroz Narodnooslobodilački pokret radila na stvaranju nove jugoslavenske države pod njenim vodstvom. Na području grada Dubrovnika s užom okolicom, koji je tada pripadao Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, taj proces u značajnijoj mjeri bio je prisutan tek u 1944. godini. Kada je u listopadu 1944. godine stvorena povoljna prilika zbog slabljenja njemačke vojske i osvajanja okolnih teritorija narodnooslobodilačka vojska je zauzela Dubrovnik. Nakon vojne pobjede predstojao je proces izgradnje i učvršćivanja potrebnih organa i institucija vlasti. Taj proces bio je prožet nasilnim djelovanjem za kojim se posezalo radi ostvarenja potpunoga vodstva i kontrole vlasti od strane KPJ. Cilj je ovoga izlaganja prikazom vojne i represivne dimenzije procesa uspostave vlasti dati uvid u tijek, karakter i ozračje istoga.

Ključne riječi: Drugi svjetski rat, 1944. godina, Narodnooslobodilački pokret (NOP), komunistička vlast, Dubrovnik

Barbara Vlahović, doktorandica

DALMATINCI U 2. DALMATINSKOJ BRIGADI - OD BORACA ZA OSLOBOĐENJE DALMACIJE DO SUUČESNIKA U SPROVOĐENJU I USPOSTAVI KOMUNISTIČKOG SUSTAVA

Prve dalmatinske partizanske postrojbe sačinjavali su isključivo članovi KP-a i SKOJ-a, no njima se priključuju i Dalmatinci koji ideološki nisu bili ni komunisti niti Jugoslaveni već su bili revoltirani masovnim zločinima počinjenih od strane talijanske okupacijske vojske i četnika. Iako se partizanski pokret u Dalmaciji prvenstveno promatra kao odgovor na teror i okupaciju, u svojoj srži on je neodvojiv od komunističke ideologije. Na primjeru 2. dalmatinske brigade, njenog zapovjednog kadra i strukture, pokazat će se kako je krajnji cilj narodnooslobodilačke borbe bila uspostava jugoslavenske, a ne hrvatske države te obračun s „narodnim neprijateljima“ i drugim potencijalnim neistomišljenicima bez kojeg bi bilo nemoguće implementirati represivni komunistički sustav.

Ključne riječi: komunizam, Drugi svjetski rat, Dalmacija, 2. Dalmatinska brigada, ratni zločin, narodni neprijatelj

Iva KAJFEŠ, doktorandica

SUSTAV LOGORA KRIŽNOG PUTA 1945.: ĐURMANEC – KRAPINA – MIRKOVEC – SVETI KRIŽ ZAČRETJE – OROSLAVJE

Duž Križnog puta 1945. godine zarobljenici, ponajviše pripadnici oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske i drugih poraženih vojski te hrvatski civili, zarobljeni od Jugoslavenske armije, prolazili su kroz mnoge zarobljeničke logore uspostavljene od nove, komunističke vlasti. Mreža krakova Križnog puta bila je najgušće isprepletana u Sloveniji i sjevernoj Hrvatskoj, a u ovome izlaganju analizira se sustav većih logora i zatvora u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, točnije, Hrvatskom zagorju: Đurmanec, Krapina, Mirkovec, Sveti Križ Začretje te Oroslavje. Najvećim dijelom, sustav tih logora gravitirao je stratištima u Maceljskoj šumi. Na temelju dostupnih izvora, ponajviše svjedočanstava preživjelih logoraša, u izlaganju se rekonstruiraju organizacija, rad i uvjeti u navedenim logorima.

Ključne riječi: Križni put, logori, sustav logora, Hrvatsko zagorje, Drugi svjetski rat, komunistički zločini

prof. dr. sc. Bojan B. Dimitrijević

TREĆA „LINIJA“ OZN-E - STVARANJE ARMIJSKE SLUŽBE KOS, 1945-1946. GODINE

Posebnu i novu celinu unutar partizanske Jugoslovenske armije činila je služba bezbednosti, odnosno kontraobaveštajna služba. U ranijim jugoslovenskim-srpskim vojnim organizacijama takve samostalne celine nije bilo, već je ona predstavljala komponentu obaveštajne službe. Sada je ona bila samostalna struktura, i sa naglašenom ideološkom ulogom. Nastanak ove službe veže se za formiranje bezbednosne službe partizanskog pokreta: Odeljenje za zaštitu naroda, poznatom po skraćenici: OZN-a. Ova služba formirana je 13. maja 1944. godine. U okviru OZN-e, kontraobaveštajnu službu u okviru armije vodio je u periodu 1944-1946. godine III odsek. Ovaj odsek bio je pretpostavljeni svim pripadnicima OZN-e u vojnim jedinicama. Ta služba nastala je iz potrebe za stvaranjem takve organizacije koja će se baviti kontraobaveštajnom zaštitom, i na ovom polju suprotstavljati neprijatelju. Ona je bila centralizovana služba, sa organima raspoređenim po vertikali u jedinicama partizanske armije. Armijska OZN-a je imala u zadatku da onemogućava rad neprijatelja u vojsci, vodi “nepomirljivu” borbu protiv nediscipline i nepoštovanja starešina, “utemeljuje bratstvo i jedinstvo naših naroda”, odnosno da pronalazi i kažnjava sve koji rade protiv, da čuva vojne tajne i sprečava njihov odliv iz vojske, odnosno vodi borbu protiv neprijateljske špijunaže, osigurava bezbednost štabova, vodi borbu protiv dezerterstva, diverzija, štetočinstva uperenih protiv JA itd. U skladu sa ovim uputstvom, pri svim armijama formirani su odseci OZN-e, vezani za III odsek OZN-e, a hijerarhijski niže bili su korpusni i divizijski odseci, brigadna ili bataljonska opunomoćstva. Tokom 1945. godine izvršeno je nekoliko korekcija “vojne” OZN-e: ukidanje trećih odseka u zemaljskim OZN-ama (jul), formirana je komisija za kadar OZN-e MNO (oktobar), preciziranje zadataka i dopuna formacije (decembar). Ova vojno-politička policija, postepeno je postajala oružana sila sa izuzetnom moći. Pomoću nje komunistička partija je sebi osigurala političku kontrolu nad vojskom.

Ključne riječi: Komunistička partija Jugoslavije, Odeljenje zaštite naroda, Jugoslavenska armija, Kontraobaveštajna služba.

Sanja Gudelj, mag. educ. hist. et mag. educ. philol. et croat. lat.

KOMUNISTIČKI ZLOČINI NA TERITORIJU GOSPIĆA 1945. GODINE

Ratno i poratno razdoblje na području grada Gospića bilo je obilježeno masovnim ubojstvima stanovništva. Tome svjedoče pronađeni posmrtni ostaci na širem području Gospića – predio ispred gospićkog groblja sv. Marije Magdalene, Mušaluk – predio Klanac i Čanić Gaj te Lički Osik – predjeli Balatin i Vrištine. Na tim lokalitetima otkrivene su zasad 355 žrtve komunističkih zločina koje su stradale u razdoblju od travnja do kasne jeseni 1945. godine. Na temelju objavljenih dokumenata jugoslavenskih vlasti i drugih referentnih izvora i literature zaključuje se da su egzekucije najvjerojatnije počinile postrojbe 4. Jugoslavenske armije nakon ulaska u Gospić i Lički Osik početkom travnja 1945. godine. Likvidacije su se vršile nad vojnicima i civilima, neovisno jesu li bili politički protivnici ili ne.

Ključne riječi: Gospić, Lički Osik, Mušaluk, komunisti, masovne egzekucije, Jugoslavenska armija

doc. dr. sc. Vladimir Šumanović

BORAČ – UNIŠTENO MJESTO U HERCEGOVINI

U radu se na osnovi arhivskih i objavljenih dokumenata, te memoarskih zapisa jugoslavenskih komunističkih dužnosnika, opisuje zauzimanje Borča od strane oružanih snaga Komunističke partije Jugoslavije (KPJ), odnosno postrojbi koje su tada imale naziv Narodno-oslobodilački partizanski odredi i Dobrovoljačka vojska Jugoslavije (NOPO i DVJ). Borač je naziv za skup sela na izvoru rijeke Neretve u sjevernome dijelu Hercegovine u kojem su živjeli muslimani (odnosno, Bošnjaci prema današnjoj terminologiji). Postrojbe NOPO i DVJ su u napadu od 17. travnja 1942. zauzele Borač nakon cjelodnevne borbe. Nakon zauzimanja, Borač je uništen odlukom vodstva KPJ, dok je njegovo stanovništvo raseljeno. Prilikom uništenja borčanskih sela, uz pripadnike lokalne posade stradao je i velik broj civila, odnosno žena, djece i staraca.

Ključne riječi: Borač, muslimani, Hercegovina, Komunistička partija Jugoslavije, Narodno-oslobodilački partizanski odredi i Dobrovoljačka vojska Jugoslavije.

Bruno Šagi, univ. bacc. hist.

ZABORAVLJENE ANALIZE: POTLAČENA HRVATSKA U JUGOSLAVENSKIM DRŽAVAMA

Hrvatska je u 20. stoljeću bila u sastavu dvije različite jugoslavenske države. Prva je bila parlamentarno-monarhijskoga uređenja, a druga je bila socijalističkoga uređenja.

U obje je jugoslavenske države Hrvatska bila ekonomski iskorištavana na način da je financijski iscrpljivana kako bi drugi dijelovi jugoslavenskih država bili razvijani. Kada se hrvatska pozicija na takav način srozavala, srpska se pozicija unutar jugoslavenskoga okvira ojačavala. U ovom je znanstvenom djelu (izlaganju) na povijesnim primjerima temeljem povijesnih izvora dokazano kako je jugoslavenska država za hrvatsku državu značila potlačenost u ekonomskom, političkom i nacionalnom smislu.

Ovo je znanstveno djelo kreirano komparativnohistorijskom metodom temeljem tekstova Rudolfa Bićanića koji analiziraju hrvatski položaj u monarhističkoj Jugoslaviji, kao i temeljem tekstova hrvatskih “Proljećara” koji analiziraju hrvatski položaj u socijalističkoj Jugoslaviji.

Ključne riječi: Jugoslavija, Rudolf Bićanić, Hrvatsko proljeće, ekonomska povijest, Hrvatska

Davor Dijanović, doktorand

PARTIZANSKI ZLOČINI U BRITANSKIM DOKUMENTIMA

O partizanskim zločinima tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata objavljen je veći broj članaka, knjiga, dokumenata i studija. U ovome radu opisat će se kako su partizanski zločini bili prikazivani u britanskim dokumentima. Za ilustraciju uzet će se šest partizanskih zločina zastupljenih u britanskim dokumentima, a o istima će se konzultirati i partizanski dokumenti.

Prvi ratni zločin partizana zabilježen u britanskim dokumentima smaknuće je približno pedeset njemačkih ratnih zarobljenika na Korčuli. Ovaj je zločin zastupljen u nekoliko britanskih dokumenata. O njemu je pisao i istaknuti partizan Nikola Anić kao i povjesničar Ivo Goldstein. Počinitelji zločina bili su pripadnici 26. dalmatinske divizije.

Drugi ratni zločin partizana zabilježen u britanskim dokumentima smaknuće je približno 200 njemačkih vojnika. Prema britanskom izvoru, zločin se dogodio u mjesto Grahovo u Crnoj Gori, u blizini Nikšića. Dokumenti pokazuju da su britanski vojnici bili neposredni očevici zločina. Iz dostupnih izvora vidljivo je da su počinitelji bili pripadnici 2. udarnog korpusa NOVJ.

Treći ratni zločin partizana zabilježen u britanskim dokumentima etničko je čišćenje Nijemaca u Vojvodini. Iz dokumenta je vidljivo da je etničko čišćenje bilo praćeno masovnim likvidacijama u surovim odmazdama, kao i da je Tito imao namjeru etnički očistiti sve Nijemce iz Jugoslavije.

Četvrti ratni zločin partizana zabilježen u britanskim dokumentima smaknuće je franjevac u Širokom Brijegu.

Peti ratni zločin partizana zabilježen u britanskim dokumentima načelno je stajalište o smaknuću svih pripadnika Ustaške vojnice. Ovo stajalište navedeno je u tajnom memorandumu Randolpha Churchilla iz lipnja 1944. Za ilustraciju navest će se niz primjera ovakvih smaknuća.

Šesti zločin nije eksplicitno zabilježen u objavljenim britanskim dokumentima, ali se iz konteksta dokumenta može zaključiti da se ratni zločin dogodio. Riječ je o zarobljavanju vodstva jedne neimenovane četničke postrojbe iz okolice Zenice u ljeto 1943. Taj je događaj u svome izvješću zabilježilo vodstvo britanske vojne misije Typical na čelu s Williamom Deakinom.

Ključne riječi: Partizani, Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije, Komunistička partija Jugoslavije, zločini, britanski dokumenti

izv. prof. dr. sc. Vlatka Vukelić

KARAKTER KAZNENIH SPISA VIJEĆA KOMANDI VOJNIH PODRUČJA ZA KALNIK, MOSLAVINU, SLATINU, VARAŽDIN, VIROVITICU, ZAGREB I BJELOVAR TIJEKOM 1946. I 1947. GODINE

U Državnom arhivu u Bjelovaru pohranjen je fond pod oznakom HR-DA-BJ-331 - Divizijski vojni sud Bjelovar. U njemu su sačuvani kazneni spisi vijeća komandi vojnih područja za Kalnik, Moslavinu, Slatinu, Varaždin, Viroviticu, Zagreb i Bjelovar za razdoblje od 1944. do 1947. godine. Preciznije, Fond čine presude Vojnog suda 10. korpusa vojne oblasti Zagreb NOVJ. Kako se mijenjala vojno-sudska organizacija, tako se mijenjao i naziv suda koji je donosio presude, a što je naročito razvidno upravo za spise iz 1946. i 1947. godine. Stoga je, kao nositelj pravosudne funkcije, uz Vojni sud 10. korpusa ovdje vidljiv i rad Vojnog suda bjelovarskog vojnog područja te Divizijskog vojnog suda u Bjelovaru (1947.). Fond, u sadržajnom smislu, objedinjuje kaznene predmete „protiv naroda i države“, no riječ je uglavnom o rješenjima presuda, a ne o cjelovitim sudskim spisima ili postupcima.

Za razumijevanje rada ovih tijela treba navesti kako je Bjelovar od svibnja 1945. bio sjecište kolona Križnog puta te su njegovi učesnici u Bjelovaru bili raspoređivani u sabirne i prolazne logore. Međutim, iako radi razine počinjenih zločina u ime komunističke ideologije ova godina je najznačajnija, ni godine koje joj slijede nisu bile lišene komunističkog represivnog aparata i to u prvome redu kroz vojno-pravosudna tijela. Tako je revolucionarni teror proveden, osim nad poraženim snagama neprijatelja i nad onim društvenim snagama za koje je vojno partijski vrh pretpostavljao da bi mogle ugroziti proces njezine legitimizacije. Društvene snage za koje je vojno-partijski vrh smatrao da bi mogao ugroziti učvršćenje nove vlasti pretpostavljene su i u svim aktivnim pripadnicima režima poražene NDH, članovima prijeratnih građanskih stranaka, ali i navodnim pomagačima protivnicima režima okupljenima oko križarskih skupina.

Razmjer represije i zločina koje je preko vojno-pravosudnog aparata provodila nova vlast bio je nastavak započetog revolucionarnog terora koji su partizanske snage započele još tijekom Drugog svjetskog rata.

Za šire bjelovarsko područje konkretni dokazi za ovakvo postupanje dokazani su postojanje 7 masovnih grobnica u šumi Lug iz kojih je ekshumirano 228 tijela. U šumi Trnovka na 3 lokacije pronađeno je i ekshumirano 65 tijela. Ukupno je 8 masovnih grobnica otkriven u šumi Rajzbuška, od kojih dio nije

ekshumiran. Prema prikupljenim podacima žrtve su pripadnici vojske NDH, civili i ostali sudionici križnog puta.

Još nisu posve jasne okolnosti njihova stradanja, kao ni njihov uznički put, međutim ovdje svakako treba navesti sustav poslijeratnih logora, koji su ustrojavani diljem Jugoslavije/Hrvatske, isprva za masovnu koncentraciju pripadnika njemačke vojske, hrvatskih obrambenih snaga i civila. Nakon ljeta 1945. i ukaza o amnestiji koji je za logičnu pretpostavku imao ukidanje ovakvih logorskih sustava, ipak su opstali značajni i veći logori koji su, prema sporadičnim zapisima, funkcionirali još nekoliko godina. Sudbine tisuća logoraša uglavnom nisu poznate. Zarobljenici su služili kao radna snaga i bili su ustrojavani u radne bataljune. U Bjelovaru je bio radni bataljun namijenjen rekonstrukciji, tj. obnavljanju ruševina iz Drugog svjetskog rata u Bjelovaru i okolici, što implicira i postojanje logora.

U Bjelovaru je bio stacioniran i zatvor OZNE, ali i Kažnjenički logor u Velikoj Pisanici. U tome logoru logoraši, mahom žene, djeca i starci, služili su kao radna snaga. Presude iz arhivskog fonda HR-DABJ-331 za 1946. i 1947. godinu sugeriraju upravo znatan broj žena osuđenih na prinudni rad. Naime, analiza presuda navedenog razdoblja sugerira nastavak vojno-pravosudne represije i u razdoblju formalnog mira i punog preuzimanja državne vlasti od strane Komunističke partije. Treba navesti i kako je osnov za kazneni progon formalnih pravosudnih tijela bila sumnja na djelovanje protiv državnog poretka, u korist mnogih križarskih skupina na širem bjelovarskom području. Ovi navodi, ukoliko nisu jednoobrazna pravosudna konstrukcija, sugeriraju kako povijest otpora protiv nosioca komunističke vlasti na širem bjelovarskom području nije posustala ni nakon masovnih ubojstava i višestrukih zločina protiv čovječnosti počinjenih neposredno po svršetku Drugog svjetskog rata.

Za potrebe ovoga izlaganja analizirano je 156 presuda izrečenih „narodnim neprijateljima“.

Ključne riječi: Bjelovar, godine 1946. i 1947., presude područnih vojnih sudova, pravosudna represija, križarske skupine

Barbara Budimir, doktorandica

PARTIZANSKI RATNI ZLOČIN U ŠPANOVICI

Rad donosi opis napada jugoslavenskih partizana na selo Španovicu, kotar Pakrac, početkom listopada 1942. godine. Selo je napadnuto na temelju zapovijedi III. operativne zone, a u skladu sa zapovijedi Glavnog štaba narodnooslobodilačkog pokreta Hrvatske o potrebi intenziviranja partizanskih osvajanja u Slavoniji. U Španovici su partizani počinili masovne zločine ubojstva ratnih zarobljenika i civila, pljačke, paleži, konfiskacije imovine, a selu je promijenjeno ime. Tema rada je dosad neobrađena u hrvatskoj historiografiji. Rad se temelji na analizi arhivskih dokumenata, objavljenih dokumenata u zbornicima NOR-a i u drugim zbornicima.

Ključne riječi: Španovica, partizanski ratni zločin, Prvi slavonski NOP odred, III. operativna zona, Grga Jankes, Karlo Mrazović

izv. prof. dr. sc. Aurimas Švedas

KAKO RAZMIŠLJATI O POVIJESTI 20. STOLJEĆA: POVIJESNIČAR IZ SREDNJE I ISTOČNE EUROPE SUOČEN S ZLOM

Suvremena teorija povijesti koja pokušava opisati svrhu i značenje povjesničarskog rada s teškim temama kao što su uspon totalitarizma, represija, ljudska patnja itd. naglašava nekoliko ključnih aspekata:

(1) U 21. stoljeću, povjesničari moraju pronaći novi način suočavanja s tako složenim problemima kao što su povijesna trauma, ratovi sjećanja, post-istina stvarnost itd.

(2) Znanstvenici trebaju prepoznati odgovornost prema ljudima koji su živjeli u prošlosti i žive u sadašnjosti, kao i težiti prikazivanju sudbine onih koji su živjeli u prošlosti iz perspektive sadašnjosti;

(3) Proučavanje prošlosti treba doprinijeti razvoju “interkulturalnih kompetencija” koje suvremenom čovjeku nedostaju i koje mu pomažu razumjeti Drugoga (čovjeka iz prošlosti i sadašnjosti);

(4) Kako bi postigli ove ciljeve, povjesničari moraju transformirati svoju disciplinu u “profesiju razumijevanja” koja promiče znatiželju i otvorenost prema svijetu;

(5) Istraživači prošlosti, suočeni s pokušajima da ih se pretvori u političare ili suce, moraju ostaviti prošlost otvorenom za nova pitanja i interpretacije;

(6) Oni koji proučavaju prošlost moraju se upustiti u teorijsku (samo)refleksiju koja je potrebna za obavljanje funkcija stručnjaka, kritičara, moderatora ili čak arbitra javnog sjećanja, što je ključno za suvremeno društvo;

(7) Povjesničari trebaju razmišljati o važnosti sadašnje dimenzije suočavanja sa složenim povijesnim pitanjima imajući na umu da “Važno je ne ono što su učinili s nama, već ono što mi činimo s onim što su učinili s nama” (Manuel Cruz).

Kako je moguće postići toliko različitih zadataka spomenutih gore? Kakve nove sposobnosti danas treba zajednica povjesničara kako bi stvorila osjetljivu, odgovornu, brižnu i hrabru povijest?

Ključne riječi: Povijest 20. stoljeća, srednja i istočna Europa, teške teme

dr. sc. Igor Vranić

SUĐENJE STUDENTIMA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU POVODOM DRUŠTVENIH NEMIRA NAKON UTAKMICE DINAMO – CRVENA ZVEZDA 1951. GODINE

U izlaganju se razmatra sudjelovanje studenata Sveučilišta u Zagrebu na nogometnim neredima nakon nogometne utakmice Dinama i Crvene zvezde 1951. godine. Ukratko se raščlanjuje tijek nereda, glavne aktere te provede-nje istrage i suđenja istaknutim pripadnicima. Izlaganje će se također baviti daljnjim sudbinama osuđenih studenata i njihovom motivacijom za sudjelo-vanje u nemirima.

Ključne riječi: Jugoslavija; ulični neredi; Dinamo; Crvena zvezda; Hr-vatska.

mr. sc. Toomas Hiio

SOVJETSKA OKUPACIJA I KOMUNISTIČKI ZLOČINI U ESTONIJI TIJEKOM I NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA

Estonija – zemlja koja je bila dio carističke Rusije od 1710/1721. – proglasila je svoju neovisnost 24. veljače 1918. godine i pridružila se Ligi naroda 1921. godine. Prema ruskom općem popisu iz 1897. godine, više od 90% Estonaca, muškaraca i žena, bilo je pismeno. Prvi ustav Estonije (usvojen 1920.) jamčio je sva građanska prava svim građanima, uključujući pravo glasa za žene. Prema popisu iz 1934. godine, estonska populacija iznosila je 1.126.413 stanovnika, od kojih su više od 88% bili etnički Estonci.

Godine 1940. Estonija je okupirana od strane Sovjetskog Saveza i u kolo-vozu je uključena kao „sovjetska republika“ u Sovjetski Savez. Komunističke represije započele su već u lipnju 1940. godine. Tijekom 1940.-1941. estonske nacionalne institucije i vlasti bile su uništene i zamijenjene sovjetskima, a započeo je i veliki teror protiv političkih protivnika. U razdoblju 1940.-1941. približno 7000 osoba uhićeno je i poslano u GULAG logore u Rusiji, gdje je apsolutna većina njih poginula. Nekoliko stotina osoba osuđeno je na smrt u Estoniji i pogubljeno. Dana 14. lipnja 1941. približno 10.000 osoba, uglavnom djece, žena i starijih ljudi (mnogi muškarci su ranije uhićeni) deportirano je u udaljene regije Sovjetskog Saveza. Mnogi su tamo umrli, a većina preživjelih smjela se vratiti u domovinu tek u drugoj polovici 1950-ih. U srpnju i kolovozu 1941. više od 30.000 estonskih muškaraca prisilno je mobilizirano u Crvenu armiju i odvedeno u sovjetska zaleđa.

Od kasnog ljeta 1941. do jeseni 1944. Estonija je bila pod okupacijom njemačkih snaga. Uvedena je njemačka civilna okupacijska vlada, Židovi i politički protivnici nacističkog režima bili su pogubljeni ili zatvoreni i poslani u koncentracijske logore. S druge strane, deseci tisuća estonskih muškaraca bili su mobilizirani ili su se dobrovoljno pridružili estonskim jedinicama njemačkih oružanih snaga kako bi se borili protiv sovjetskih boljševika. Postojala je i estonska samouprava kao upravno tijelo, podređena okupacijskim vlastima.

Počevši od jeseni 1944. Sovjeti su se vratili i nastavili prisilnu sovjeticizaciju. Estonsko društvo reorganizirano je prema sovjetskom modelu. Privatno vlasništvo je ukinuto, provedena je sovjetska kolektivizacija poljoprivrede i industrijalizacija te „kulturna revolucija“. Do početka 1950-ih postojala je aktivna oružana pobuna u Estoniji, čiji su članovi otpora bili poznati kao šumska braća. Tijekom razdoblja 1944.-1991. više od 36.000 osoba uhićeno je pod političkim optužbama i poslano u GULAG logore. Osim toga, provedene su tri deportacijske operacije: 1945. deportirano je nekoliko stotina

etničkih Nijemaca, 1949. približno 20.000 osoba, uglavnom žena, djece i starijih ljudi iz ruralnih područja, te 1951. više od 280 Jehovinih svjedoka (uključujući članove njihovih obitelji). Većina preživjelih vratila se u drugoj polovici 1950-ih, nakon smrti Josipa Staljina 1953. godine.

Tijekom 45 godina sovjetske okupacije etnička struktura Estonije dramatično se promijenila. Godine 1945. više od 90% stanovništva činili su etnički Estonci. Njihov udio smanjio se na 61,5% prema posljednjem sovjetskom popisu iz 1989. godine. Većina ostalih bili su doseljenici koji govore ruski jezik iz drugih dijelova Sovjetskog Saveza, uglavnom etnički Rusi.

Pokret za neovisnost započeo je 1986.-1987. Konačno, 20. kolovoza 1991. proglašena je obnova estonske državnosti i Estonsko vrhovno vijeće zajedno s Estonskim odborom estonskih građana osnovali su Ustavotvornu skupštinu za izradu novog ustava. Ubrzo je estonski ogranak Komunističke partije Sovjetskog Saveza prestao postojati. U lipnju 1992. provedena je valutna reforma i sovjetska rublja zamijenjena je estonskom krunom (tečaj 1 njemačka marka = 8 estonskih kruna). Euro je uveden u Estoniji od 1. siječnja 2011. U lipnju 1992. usvojen je novi ustav, a na jesen su održani izbori za parlament i predsjednika. Estonija je dobila prozapadnu vladu. Od 1945. Estonija je imala egzilsku vladu u Švedskoj kao nositelja pravnog kontinuiteta estonske državnosti. Posljednji premijer u dužnostima predsjednika predao je svoje ovlasti novoizabranom predsjedniku.

Od 2004. godine Estonija je članica EU i NATO-a.

Najvažniji zakonski akti za prevladavanje sovjetske (komunističke) prošlosti bili su Zakon o načelima reforme vlasništva (lipanj 1991., povratak oduzete zemlje i imovine bivšim vlasnicima ili njihovim potomcima); Zakon o jeziku (1989., 1995., 2011.), Postupak za registraciju i objavljivanje osoba koje su služile ili surađivale s sigurnosnim organizacijama ili obavještajnim ili kontraobavještajnim organizacijama oružanih snaga država koje su okupirale Estoniju (1995.), Zakon o osobama represiranim od strane okupacijskih vlasti (2003.) i drugi.

Godine 2002. estonski parlament proglasio je „komunistički režim Sovjetskog Saveza i aktivnosti njegovih nacionalnih tijela, poput NKVD-a, NKGB-a, KGB-a i drugih tribunala, specijalnih vijeća kao i destruktivnih i obrambenih bataljuna koje su formirale te organizacije, a koje su nasilno provodile naredbe režima, kriminalnima.“ Godine 2009. estonski parlament izdao je izjavu u znak sjećanja na žrtve deportacije iz ožujka 1949. godine. U lipnju 2016., na 75. godišnjicu deportacije 14. lipnja 1941., parlament je odao počast žrtvama deportacije izjavom. Izjavom od 14. veljače 2012. estonski parlament odao je „počast građanima Republike Estonije koji su, tijekom godina sovjetske ili nacističke njemačke okupacije, djelovali u ime de facto obnove Republike Estonije.“

Ključne riječi: Estonija, komunistički zločini, okupacija, nakon Drugog svjetskog rata

Jure Trutanić, doktorand

LIKVIDACIJA PREŠUĆENOGA ZAPOVJEDNIKA ČETE BRAČKIH PARTIZANA NIKOLE GOMERČIĆA „DRENA“ 1942. GODINE

Nakon što su upoznati sa zaključcima koje je vodstvo partizansko-komunističkoga pokreta u Dalmaciji početkom lipnja 1942. donijelo na dinarskoj Vještic-gori, nositelji pokreta na otoku Braču proveli su partijsko savjetovanje i odlučili da se tamošnje manje skupine boraca reorganiziraju u partizansku četvu. U skladu s time, 22. lipnja 1942. ustrojena je Četa bračkih partizana, podređena stožeru (štabu) Četvrtve operativne zone Glavnoga štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske. Pritom je donesena i odluka da se pristupi postupnom upućivanju partizanskih boraca s otoka Brača „u Biokovo“, odnosno na dalmatinsko kopno, gdje je vojno djelovanje bilo znatno složenije i zahtjevnije. Provedba te odluke izazvala je historioografski prešućen unutarpartijski sukob na otoku koji je rezultirao smaknućem zapovjednika (komandira) Čete bračkih partizana. Malobrojni radovi o razvoju partizanskoga pokreta na Braču, pisani u razdoblju socijalističke Jugoslavije iz pera dalmatinskih komunista koji su i sami participirali u ratnim događajima, kao zapovjednika čete u prvim mjesecima njezina djelovanja navode samo Josipa Marinkovića „Bepa“ iz Bola. Međutim, višedesetljetna usmena predaja na istoku otoka mimo spomenute literature bilježi da je u tom razdoblju dužnost zapovjednika Čete bračkih partizana kratkotrajno obnašao stanoviti Nikola Gomerčić „Dren“, pristigao iz Like, koji je prema odluci bračkih partijskih tijela strijeljan pred kraškom jamom nedaleko Selaca. Iako ga se ne spominje u povijesnim pregledima ratnih zbivanja na Braču i u Dalmaciji, prikupljeno svjedočanstvo sudionika bračkoga partizanskoga pokreta i dosad nepoznata arhivska dokumentacija iz Državnoga arhiva u Splitu dokazuju da je Nikola Gomerčić zaista kao zapovjednik Čete bračkih partizana bio od strane partijskih tijela osuđen na smrt i likvidiran, po svemu sudeći u rujnu 1942. godine. Razlog te odluke bračkoga partijskog rukovodstva bilo je njegovo aktivno protivljenje upućivanju bračkih boraca na dalmatinsko kopno, čemu se suprotstavio neuspjelim inicijativom za aktivnije partizansko djelovanje protiv talijanskih postrojbi na Braču.

Ključne riječi: Četa bračkih partizana; Četvrta operativna zona; NOB na Braču; Nikola Gomerčić „Dren“; Josip Marinković „Bepo“; likvidacija

KOMUNISTIČKI ZLOČINI 3 – BIOGRAFIJE SUDIONIKA

IVA KAJFEŠ rođena je 1996. godine u Zagrebu. Opću gimnaziju završila je u Zaprešiću. Godine 2019. završila je preddiplomski studij kroatologije na Fakultetu hrvatskih studija u Zagrebu. Na istome fakultetu diplomirala je u srpnju 2022. godine na dvopredmetnom diplomskom studiju povijesti i kroatologije obranivši temu *Doprinos kanadskih Hrvata stvaranju, međunarodnom priznanju i obrani Republike Hrvatske*. Istoimeni znanstveni članak objavljen je u godišnjaku Hrvatske matice iseljenika *Hrvatski iseljenički zbornik* za 2023. godinu. Za svoj diplomski rad nagrađena je nagradom „Ferdo Šišić“ za najbolji diplomski rad iz područja historiografije u Republici Hrvatskoj u 2022. godini, a koju dodjeljuju Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti te Društvo za hrvatsku povjesnicu. Od 2022. godine zaposlena je u Hrvatskom žrtvoslovnom društvu. Na matičnome fakultetu 2023. godine upisala je poslijediplomski doktorski studij povijesti, a profesionalni interesi su joj povijest hrvatskoga iseljeništva i hrvatske političke emigracije te Drugi svjetski rat i poslijeratno razdoblje u Hrvatskoj.

WOLLY KRAŠIĆ rođen je 1988. godine u Rijeci. Nakon završetka gimnazije, godine 2007. upisao je preddiplomski studij arheologije i povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a potom 2010. diplomski studij moderne i suvremene povijesti, na kojem je diplomirao s temom „Djelovanje dr. Ante Cilige u Kraljevini Jugoslaviji i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj od 1936. do 1944. godine“. Poslijediplomski doktorski studij Moderne i suvremene hrvatske povijesti u europskom i svjetskom kontekstu započeo je 2012. godine na istome fakultetu, završivši ga u srpnju 2016. godine obranom doktorske disertacije naslova „Hrvatsko proljeće i hrvatska politička emigracija“. U oba navrata mentor mu je bio prof. dr. sc. Ivo Banac. Od listopada 2019. godine zaposlen je kao docent na Odsjeku za demografiju i hrvatsko iseljeništvo Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Od listopada 2021. vršio je dužnost prodekana za međunarodnu suradnju. Pored niza publicističkih i

znanstvenih radova, objavio je i tri znanstvene monografije: *Hrvatsko proljeće i hrvatska politička emigracija*. Zagreb: Školska knjiga, 2018., *Hrvatski pokret otpora. Hrvatske državotvorne organizacije i skupine 1945.-1966.*, Zagreb: AGM, 2018. i *ON THE ROAD TO FREEDOM. Croatian National Resistance to the Yugoslav Communist Regime (1945–1966)*, Chicago: Cro-Libertas, 2023.

DR. BLANKA MATKOVIĆ je rođena 30. travnja 1976. u Splitu. Godine 2000. je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirala povijest, a 2001. na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i novinarstvo. Nakon toga je na istom fakultetu završila poslijediplomski studij iz međunarodnih odnosa i nacionalne sigurnosti obranivši magistarski rad o Irskoj republikanskoj armiji i sukobu u Sjevernoj Irskoj čime je stekla titulu magistricе znanosti. Godine 2012. odlazi u Veliku Britaniju gdje je na University of Warwick 2015. završila poslijediplomski studij iz povijesti (MPhil stupanj) obranivši disertaciju o komunističkim zločinima nad hrvatskim civilima i vojnicima u zadnjim mjesecima Drugog svjetskog rata, u Sloveniji i na Križnom putu koja je 2017. objavljena u nakladi BrownWalker Press u Sjedinjenim Američkim Državama. Školovanje je nastavila na istom sveučilištu gdje je 2021. s temom iz Domovinskog rata i poraća doktorirala političke znanosti i međunarodne studije. U doktorskoj disertaciji se fokusirala na probleme izgradnje mira s kojima se suočava hrvatsko društvo nakon Domovinskog rata i to iz perspektive hrvatskih branitelja koji su sudjelovali u istraživanju. Tijekom doktorskog studija se dodatno usavršavala na radionicama na University College London (UCL) i University of Cambridge dok je na Queen's University Belfast završila program „Transformacija sukoba i društvena pravda“. Nakon završenog doktorata 2021. nastavila se dodatno obrazovati u području arheologije suvremenih sukoba, osteoarheologije, posmrtnе arheologije, baštine i arheoloških metoda istraživanja na University of Cambridge i University of Oxford. Dodatnu specijalizaciju u području kulturne baštine je stekla na poslijediplomskom studiju knjižničarstva i upravljanja informacijskim uslugama na University of Sheffield te poslijediplomskom studiju muzeologije na University of Leicester, također u Velikoj Britaniji.

Na raznim istraživačkim projektima u Hrvatskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu sustavno i volonterski radi već 18 godina, a istraživala je u svim arhivima u Republici Hrvatskoj, većini arhiva u Republici Sloveniji, Nacionalnom arhivu u Londonu te u pojedinim muzejima u Hrvatskoj i Sloveniji. U svom

istraživačkom radu nastoji primijeniti što sveobuhvatniji pristup koristeći pritom spoznaje i metode iz povijesti, arheologije, muzeologije, znanosti o baštini, informatologije, knjižničarstva i političkih znanosti. Autorica je i koautorica velikog broja znanstvenih radova i knjiga iz hrvatske povijesti Drugog svjetskog rata i poraća, s posebnim osvrtom na komunističke zločine počinjene nad Hrvatima između 1941. i 1948. godine te protukomunistički otpor između 1944. i 1951. godine. S temama iz novije hrvatske povijesti je sudjelovala na znanstvenim konferencijama u Hrvatskoj, Češkoj, Velikoj Britaniji i Portugalu, a izlagala je i hrvatskim iseljenicima u Švicarskoj i Kanadi te studentima i posjetiteljima na sveučilištima u Torontu i Waterloo (Kanada). Održala je preko 100 predavanja diljem Hrvatske i Bosne i Hercegovine, a u veljači 2023. je predstavljala Hrvatsku na međunarodnoj konferenciji o komunističkom teroru koja je održana u Tallinnu (Estonija). O zločinima počinjenima na Kočevskom Rogu (Slovenija) svjedočila je 2009. na Županijskom sudu u Zagrebu u istražnom postupku protiv optuženog Sime Dubajića.

BOJAN B. DIMITRIJEVIĆ (Beograd 1968), naučni savetnik i zamenik direktora Instituta za savremenu istoriju. Diplomirao 1994. i magistrirao 1997, na Beogradskom univerzitetu. Takođe magistrirao 1996. na Srednjoevropskom univerzitetu u Budimpešti. Na Novosadskom univerzitetu odbranio 2004. doktorsku tezu Jugoslovenska narodna armija 1945–1954. Tokom 2001. godine, po pozivu, bio je saradnik u Institutu za napredne studije u Sofiji. Završio

je visoki kurs reforme sistema bezbednosti na Univerzitetu u Bradfordu 2006. godine, sa radom o reformi sektora bezbednosti u Bosni i Hercegovini. Bio je kustos Muzeja Jugoslovenskog vazduhoplovstva na aerodromu Beograd u periodu 1991–1997. Od 1997. radi u Institutu za savremenu istoriju. Do sada je objavio preko 100 autorskih i koautorskih monografija ili drugih izdanja, kao i preko 140 članaka u Srbiji, Hrvatskoj, Sloveniji, Nemačkoj, Velikoj Britaniji, Italiji, Sjedinjenim Državama, Francuskoj, Poljskoj i Rumuniji uglavnom sa temama iz vojne i političke istorije Jugoslavije i Srbije u 20. veku. Bio je urednik časopisa Istorija 20. veka od 2004. do 2015. godine. U periodu 2003–2012. bio je na dužnostima savetnika ministra odbrane i savetnika ministra spoljnih poslova za NATO (Državne zajednice SCG), savetnika predsednika Srbije za odbranu – vojna pitanja i pomoćnika ministra odbrane Republike Srbije za ljudske resurse, kao i odbornika skupštine grada Beograda.

BRUNO BOGOVIĆ rođen 1998. u Čakovcu, diplomirani magistar edukacije povijesti i sociologije. Završio Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Dobitnik je Rektorove nagrade i višestruko nagrađivan Dekanovim priznanjima za izvannastavne aktivnosti. Područja njegovog znanstvenog i publicističkog interesa jesu lokalna povijest Varaždina te društvena i kulturna područja u suvremenoj hrvatskoj povijesti. Redovito izdaje u domaćim časopisima, a ujedno sudjeluje i u radu domaćih te međunarodnih znanstvenih skupova. Trenutačno radi kao profesor sociologije te politike i gospodarstva na više srednjih škola u Varaždinu.

BRUNO ŠAGI, univ. bacc. hist, rođen je 2000. godine u Varaždinu. Trenutno je student diplomskoga studija povijesti, odnosno moderne i suvremene povijesti (19. i 20. stoljeće) na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Aktivan je član znanstvene i studentske zajednice, a njegovi su znanstveni interesi: politička povijest, povijest sela, povijest društvenih pokreta, ekohistorija i intelektualna povijest. Autor je različitih znanstvenih tekstova i radova, a tematski se najviše fokusira na povijest seljačkih/agrarnih političkih stranaka u Europi.

DAVOR DIJANOVIĆ rođen je 15. prosinca 1987. u Bjelovaru, gdje je završio opću gimnaziju. Magistrirao je međunarodne odnose i diplomaciju na Međunarodnom sveučilištu Libertas u Zagrebu. Na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu doktorand je suvremene povijesti. Zaposlen kao novinar. Do sada je objavio više od 2000 tekstova na teme iz područja politike, geopolitike, povijesti i kulture te nekoliko stručnih radova. Autor triju knjiga povijesne tematike, uključujući brošure o Anti Starčeviću i Antunu Gustavu Matošu. Autor velikog broja priloga na temu žrtava komunističkih zločina. Oženjen, otac petero djece.

DOLORES ANTUNICA, mag. hist., rođena u Dubrovniku 1998. godine gdje završava opću gimnaziju (Gimnazija Dubrovnik). U Zagrebu na Fakultetu hrvatskih studija 2020. godine je stekla diplomu prvostupnice povijesti i komunikologije, a 2023. godine je diplomirala na jednopredmetnom studiju povijesti na istom fakultetu sa temom „Uspostava jugoslavenske komunističke vlasti na dubrovačkom području.“ Tijekom studija aktivna u Društvu studenata povijesti „Ivan Lučić - Lucius“, a trenutno u Matici hrvatskoj, Ogranak Ston.

DOVILE BUDRYTE - Rođena i odrasla u Vilniusu, trenutno živim u Atlanti. Radim na projektu EUROPAST na Institutu za međunarodne odnose i političke znanosti Sveučilišta u Vilniusu. Moji istraživački interesi uključuju politiku sjećanja, traumu, nacionalizam i rodne studije. Moje publikacije uključuju članke na razne teme vezane uz prava manjina i politiku sjećanja, jednu knjigu kao jedina autorica i pet koautora uređenih knjiga, uključujući “Memory and Trauma in International Relations: Theories, Cases and Debates” (ko-urednica s Ericom Resende) i “Defending Memory in Global Politics: Mnemonical In/Security and Crisis” (ko-urednica s Ericom Resende i Dougom Beckerom, izlazi 2024.). U razdoblju 2022.-2024. obnašam dužnost predsjednice AABS-a (Udruga za unapređenje baltičkih studija).

DR. SC. IGOR VRANIĆ zaposlen je u Uredu za arhivsku građu Sveučilišta u Zagrebu. Doktorirao je na Europskom sveučilišnom institutu 2019. godine prethodno završivši diplomatske studije povijesti i komunikologije na Fakultetu hrvatskih studija. Izlagao je na više domaćih i međunarodnih znanstvenih skupova.

MR. TOOMAS HIIO - Rođen 1. lipnja 1965., oženjen, otac troje djece

Obrazovanje:

1972.-1983. - 32. Srednja škola u Tallinnu

1983.-1984. i 1986.-1991: Sveučilište u Tartuu, diploma (jednaka M.A.) povjesničar (pravni povjesničar)

1984.-1986. obvezna vojna služba u Sovjetskoj vojsci

1990.-1991.: jedan semestar na Sveučilištu u Helsinkiju

Od 2007.: Sveučilište u Tartuu, doktorand

1997. i 1998.: obuka pričuvnih časnika u Estonskim obrambenim snagama

Karijera:

1993.-1994.: istraživač na Sveučilištu u Tartuu i Estonskom povijesnom arhivu

1995.-1996.: glavni arhivist Sveučilišta u Tartuu

1996.-1997.: gradski tajnik Gradske uprave Tartu

1997.-1998.: istraživač na Sveučilištu u Tartuu

1998.-2001.: savjetnik Predsjednika Republike (kao izvršni tajnik Estonske međunarodne komisije za istraživanje zločina protiv čovječnosti, 1999.-2008.)

2001.-2003.: savjetnik bivšeg Predsjednika Republike

1999.-2008.: član Upravnog odbora Estonske zaklade za istraživanje zločina protiv čovječnosti

2008.-2016.: član Upravnog odbora Estonskog instituta povijesne memorije

Od 2005.: direktor istraživanja u Estonskom vojnom muzeju – Muzej generala Laidonera

Od 2016.: voditelj istraživanja u Estonskom institutu povijesne memorije

Autor više od sto istraživačkih članaka i recenzija o estonskoj povijesti 19. i 20. stoljeća, povijesti Sveučilišta u Tartuu, estonskoj vojnoj povijesti i drugim temama; autor nekoliko knjiga (detaljan popis vidi https://www.etis.ee/CV/Toomas_Hiio/eng/).

Član Vijeća arhiva pri Državnom arhivu, Znanstvenog vijeća Nacionalne knjižnice, povjerenstva za povijest Sveučilišta u Tartuu.

Jezici: estonski, njemački, engleski, finski, ruski

VEDRAN PETROVIĆ rođen 7. siječnja 1980. godine, u Tuzli. Oženjen je i otac dvoje djece, živi i radi u Tuzli. Potomak je folksdojčera iz Brčkog gdje je izgubio 34 člana obitelji Dominik i Kleiner. Osnovnu i srednju školu završio u Živinicama. Zvanje profesora povijesti stekao na Univerzitetu u Tuzli Bosna i Hercegovina, Filozofski fakultet odsjek povijest u Tuzli. Diplomirao na temu “Dinastija Plantagenet”. Trenutačno je u procesu obrane magistarskog rada na Evropskom univerzitetu Brčko distrikt, Pedagoški fakultet odsjek povijest na temu “Strossmayerovo shvaćanje Bosne i Hercegovine”. Inicijator, osnivač i glavni urednik povijesno obrazovnog portala “Komunistički zločini” od 2014. godine, do danas.

BARBARA VLAHOVIĆ rođena je 10. ožujka 1994. godine u Dubrovniku gdje je pohađala Sportsku gimnaziju. 2015. godine završila je preddiplomski studij Mediji i kultura društva na Sveučilištu u Dubrovniku, a na istom fakultetu je 2017. godine diplomirala na diplomskom studiju Mediji obranom teme *Utjecaj hrvatskih nacionalnih tiskanih medija na društvenu percepciju terorizma* i stekla akademski naziv magistra javnih medija. 2023. godine upisala je poslijediplomski doktorski studij povijesti na Fakultetu hrvatskih studija u Zagrebu. Polje interesa su joj kasnije razdoblje Dubrovačke Republike te suvremena povijest Dubrovnika i okolice.

VLATKA VUKELIĆ izvanredna je profesorica na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Rođena je 1979. u Sisku gdje završava opću Gimnaziju. Diplomira na Hrvatskim studijima, gdje je zaposlena na Odsjeku za povijest od 2004. godine. Doktorsku disertaciju pod naslovom *Povijest sustavnih arheoloških istraživanja u Sisku od 16. stoljeća do 1941. godine* obranila je 2011. Drži nastavu na svim studijskim razinama na Fakultetu hrvatskih studija: preddiplomskoj, diplomskoj i doktorskoj. Obnašala je dužnost predstojnice Odsjeka za povijest, dok je voditeljica dokorskog studija povijesti već niz godina. Do sada je objavila tri monografije: *Blago rijeke Kupe - Arheološka istraživanja Kupe kod Siska prije 1. svjetskog rata*. Zagreb : Arheološki muzej u Zagrebu, 2012. i *Obitelj Colussi u Sisku*. Sisak : Gradski muzej Sisak, 2011. i *Četničke postrojbe u službi Nezavisne Države Hrvatske, Školska knjiga, Zagreb, 2021*. Urednica je nekoliko zbornika. Znanstvene radove objavljuje u domaćim i međunarodnim znanstvenim časopisima. Sudjeluje u organizaciji i izlaganjima na znanstvenim i stručnim skupovima, naročito s temama rasvjetljavanja povijesnih kontroverzi u hrvatskoj povijesti 20. stoljeća. Ostvarila je rezultate i u voditeljstvu znanstvenih projekata.

Glavno područje znanstvenog zanimanja su joj društvena, gospodarska, vojna, politička i kulturna povijest šireg područja grada Siska i Sisačko-moslavačke županije te povijest sjeverozapadne Hrvatske. Istraživačku djelatnost temelji na arhivskom gradivu pohranjenom u Arheološkom muzeju u Zagrebu, Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, Državnom arhivu u Sisku, Konzervatorskom odjelu pri Ministarstvu kulture u Zagrebu. Glavninu znanstvenih teza usmjerava na

rekognosciranje arheoloških terena te na ubikaciju pojedinih urbanističkih kompleksa. Kompleksnost njezine obrade leži u činjenici nužnog poznavanja više znanstvenih disciplina. U istraživanju, ali i prezentaciji istraženoga kroz nastavu cilj joj je dobiti širu sliku o romanizaciji i njenoj ostavštini u svim segmentima života južne Panonije, ali i pratiti povijesne procese važne za oblikovanje nacionalnog i političkog identiteta i razvoj hrvatske gospodarske i političke povijesti. Istraživačku pozornost usmjerava i na humanitarne katastrofe i socijalna ugroza u međuratnom razdoblju te šire društvene i političke okolnosti tijekom Drugog svjetskog rata. Uključena je u procese istraživanja i senzibilizacije javnosti o posljedicama Domovinskoga rata te broju dječjih žrtava. Snažan znanstveni interes iskazuje ka komunističkim zločinima na području RH, kao prijeku potrebu za zdrav razvoj mladog hrvatskog društva i oblikovanje budućih smjernica hrvatske historiografije, a time i primjerenih i činjenično pouzdanih nastavnih kurikula.

Upisana je u bazu znanstvenika pod matičnim brojem 273110.

DOC. DR. SC. VLATKO SMILJANIĆ sveučilišni je nastavnik i znanstvenik na Odsjeku za kroatologiju Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu izabran u znanstvenom polju kroatologije. Rođen je 7. srpnja 1995. u Virovitici gdje je pohađao osnovnu školu i gimnaziju. Studij Povijesti završio je na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu 2020. godine. Tijekom studija bio je student-demonstrator, nositelj stipendije za izvrsnost Vi-

rovitičko-podravske županije te dobitnik studentskih nagrada poput Rektoro-ve nagrade (2020.), Dekanove nagrade (2020.), Pročelnikove nagrade (2018.) i više Pročelnikovih priznanja. Autor je dvije i suautor jedne knjige, kao i više uredničkih knjiga i zbornika radova sa znanstvenom tematikom u području kroatologije i povijesti. Također, učestalo doprinosi znanstvenim i stručnim radovima s povijesnim i kroatološkim temama. Akademsko zvanje doktora znanosti stekao je 2023. godine obranivši doktorski rad *Život i djela Mirka Danijela Bogdanića od 1760. do 1802. godine* pod mentorstvom akademika Stjepana Ćosića s najvišom ocjenom (*summa cum laude*). Od 2020. do 2024. godine radio je kao stručni suradnik povijesne struke u Znanstvenom zavodu, nakon čega je 15. travnja 2024. godine zaposlen na znanstveno-nastavno radno mjesto docenta na Odsjeku za kroatologiju Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Od 10. srpnja 2023. godine izvršni je urednik znanstvenoga časopisa *Kroatologija*.

NEMANJA DEVIĆ rođen je 1989. u Smederevu. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Smederevskoj Palanci. Studije istorije upisao je 2008. na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Osnovne i master studije okončao je 2013–2014. na Katedri za istoriju Jugoslavije. Od 2018. zaposlen je u Institutu za savremenu istoriju. Godine 2020. doktorirao je na matičnom fakultetu sa temom “Partizanski pokret u Srbiji 1941–1944. godine”. Autor je preko 50 naučnih radova, od čega osam monografija. Primarna oblast njegovog stručnog interesovanja jeste istorija srpskog naroda u Drugom svetskom ratu, čemu je i posvećen najveći deo njegovog istraživačkog rada. Za svoja dela nagrađen je nagradama Dragiša Kašiković i Dimitrije Bogdanović.

DOVILĖ SAGATIENĖ: Od listopada 2022. dr. Dovilė Sagatiėnė je poslijedoktorandica i istraživačica na MEMOCRACY projektu (Volkswagen Stiftung, 2021–2024), smještenom u Centru za vojne studije na Sveučilištu u Kopenhagenu (Danska). Njezina disertacija o sovjetskim sudovima opće nadležnosti u okupiranoj Litvi (2013.) fokusirala se na probleme sovjetskog pravaosuđa, a njezin prethodni postdoktorski rad kao Fulbrightov stipendist na Harriman Institutu na Sveučilištu Columbia u 2019.–2020. istraživao je sovjetske represije u Litvi u okviru koncepta genocida. Njezina nedavna izdanja uključuju: Zakone o sjećanju u baltičkim državama, Sveučilište u Kopenhagenu, Odjel političkih znanosti, Centar za vojne studije, 2024., Izazivanje “post-sovjetskog” označavanja i kolonijalnih mentaliteta. NATO summit u Vilnius, Verfassungsblog, 2023., Sjećanja na Drugi svjetski rat u Litvi i Ukrajini, Verfassungsblog, 2023., Gorbachevov naslijeđe u Litvi, Verfassungsblog, 2022., Upravljanje sjećanjem na sadašnjost. Zabranjivanje ruskih ratnih simbola u Litvi, Njemačkoj i Poljskoj, Verfassungsblog, 2022., Transformacija litavskih sjećanja na sovjetske zločine u priznanje genocida, Međunarodni časopis za tranzicijsku pravdu, 2022., Dekonstrukcija sovjetskih deportacija u Litvi u kontekstu Konvencije o genocidu, Međunarodni časopis za kazneno pravo, 2021., Rasprava o sovjetskom genocidu u Litvi u pravnoj praksi Europskog suda za ljudska prava, Nacionalni radovi, 2020.

BARBARA BUDIMIR (rođ. Turk) rođena je 1996. godine u Rijeci. Osnovnu školu završila je u Čakovcu, a srednju glazbenu školu, smjer glazbenik – flautist završila je u Varaždinu. Godine 2020. diplomirala je flautu na Muzičkoj akademiji Zagreb. Na četvrtoj godini studija flaute, 2018. godine, upisala je paralelni studij povijesti na Fakultetu hrvatskih studija u Zagrebu. Preddiplomski studij povijesti završila je 2021. godine, a diplomirala je povijest 2023. godine. Doktorandica je prve godine doktorskog studija povijesti na Fakultetu hrvatskih studija. Završni i diplomski rad na studiju povijesti izradila je i obranila baveći se istraživanjem ratnih i poslijeratnih komunističkih zločina nad hrvatskim narodom.

ŠIMUN NOVAKOVIĆ rođen je 29. kolovoza 1973. godine u Jakličima, općina Prozor-Rama. Osnovnu je školu završio 1988., a srednju 1992. godine u Prozoru. Od 1992. do 1994. godine sudionik je Domovinskog rata. Na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Mostaru 1999. godine završio je studij hrvatskog jezika i književnosti i njemačkog jezika i književnosti. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu doktorirao je 2011. godine s temom *Neka obilježja jezika fra Jeronima Vladića s posebnim osvrtom na prožimanje jezičnih normi u Bosni i Hercegovini krajem 19. i početkom 20. stoljeća*. Iz oblasti jezikoslovlja, povijesti i arhivistike objavio je dvadesetak stručnih i znanstvenih radova. Autor je jedne knjige. Trenutno je uposlen u Arhivu Bosne i Hercegovine na poziciji zamjenika ravnatelja. U arhivistici je stekao najviše stručno zvanje arhivskog savjetnika. Kao vanjski suradnik posljednjih dvadesetak godina predaje na studiju kroatistike Filozofskog fakultetu u Mostaru, gdje je 2012. biran u zvanje docenta, a 2021. u zvanje izvanrednog profesora. Bio je više godina predsjednik ramskog ogranka Matice hrvatske.

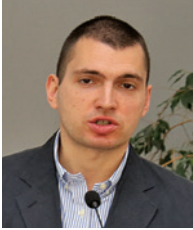

SANJA GUĐELJ rođena je 1995. godine u Đakovu. Osnovnu školu i opću gimnaziju pohađala je u Zagrebu. Dvopredmetni studij povijesti i latinskoga jezika upisala je 2015. godine na Fakultetu hrvatskih studija koji je završila u rujnu 2022. godine. Tijekom studija bila je demonstratorica te dobitnica Dekanove nagrade (2021.) i Rektorove nagrade (2022.). Od svibnja 2024. godine za-

poslena je kao suradnica u Službi za obilježavanje mjesta masovnih grobnica i suradnju s organizacijama civilnoga društva, Sektoru za žrtve Drugog svjetskoga rata i poslijeratnog razdoblja, u Upravi za zatočene i nestale Ministarstva hrvatskih branitelja.

VLADIMIR ŠUMANOVIĆ (Zagreb, 1986.) pročelnik je na Odsjeku za povijest Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Klasičnu gimnaziju završio je u Zagrebu. Na Fakultetu hrvatskih studija radi od 2017. te predaje kolegije iz nacionalne i svjetske suvremene povijesti. Doktorirao je u veljači 2019. s temom Ključni vojno-politički događaji u istočnoj Bosni 1942. Polje njegovog zanimanja su hrvatska suvremena povijest te razdoblje Drugoga svjetskog rata na području bivše Jugoslavije. O toj temi objavio je znanstvene radove u domaćim i međunarodnim povijesnim časopisima te je sudjelovao na velikom broju znanstvenih skupova i nekoliko televizijskih emisija. Suautor je (s Vlatkom Vukelić) knjige Četničke postrojbe u službi Nezavisne Države Hrvatske, objavljene 2021. u nakladi Školske knjige.

JURE TRUTANIĆ rođen je 1994. u Makarskoj. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu završio je 2019. dvopredmetni diplomski studij pedagogije i povijesti. Zaposlen je kao asistent na Odsjeku za povijest Fakulteta hrvatskih studija od 2021. godine. Trenutno izvodi nastavu iz kolegija koji se bave temama iz hrvatske i svjetske moderne i suvremene povijesti. Predmet njegova užeg znanstvenog interesa jesu teme iz nacionalne političke i kulturne povijesti 19. i 20. stoljeća. Autor je nekoliko znanstvenih članaka u polju povijesti, a povremeno objavljuje političke i historiografske priloge publicističke naravi. Doktorand je na poslijediplomskom studiju povijesti Fakulteta hrvatskih studija.

MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SKUP
VAŽNOST EUROPSKOGA SJEĆANJA
ZA EUROPSKU BUDUĆNOST:
KOMUNISTIČKI ZLOČINI 3

Nakladnik

Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d, Zagreb

Za nakladnika

Fakultet hrvatskih studija

Urednica

izv. prof. dr. sc. Vlatka Vukelić

Tehnička urednica

Sanja Blažević

Tisak i uvez:

Sveučilišna tiskara d.o.o., Zagreb

ISBN 978-953-8349-61-4

Tiskano u lipnju 2024.

**INTERNATIONAL RESEARCH
CONFERENCE**

**The importance of European remembrance
for the future of Europe:
Communist Crimes 3**

**BOOK OF
ABSTRACTS**

Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb

June 20 and 21, 2024
Zagreb auditorium

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo znanosti i
obrazovanja

LIETUVOS ISTORIJOS
INSTITUTAS

In the final phase of World War II (from 1944), the Yugoslav communist regime began to implement systematic, mass, and partially documented repression against individuals labeled as “enemies of the people and war criminals” from the communist perspective. This classification included not only those who were military, political, or administrative members of various anti-communist structures during the war but also a significant number of individuals (so-called ordinary citizens) deemed undesirable to the communist regime based on various criteria such as worldview, property status, political opinions, religiosity, etc.

The power structure created by the Communist Party of Yugoslavia (CPY) committed all kinds of crimes and violence against military and political opponents as well as undesirable citizens even before 1944. However, systematic and mass repression only began in the final war period as the CPY completed the revolutionary process of taking power, which it had prepared for throughout the war. All bodies of the “new” communist authority participated in gathering information and creating a highly ideologized atmosphere for the “final confrontation with war criminals and enemies of the people” throughout the war.

In May 1944, a centralized intelligence and counterintelligence service (Department for the Protection of the People – OZNA) was established, and in August 1944, special units of 120,000 of the most loyal party soldiers were organized to carry out comprehensive repression and safeguard the communist regime.

The most severe form of repression was the systematic mass executions without any judicial process, and very often without any group or individual record.

Due to various historical circumstances, Croats (Croatian citizens) suffered particularly heavily. In the months following mid-May 1945, the Yugoslav communist regime carried out the most massive executions of Croatian civilians and soldiers in Slovenia and certain parts of Croatia and other parts of Yugoslavia. Captured Croats who were not executed in Slovenia were sent on exhausting death marches reaching even to the Yugoslav-Romanian and Yugoslav-Greek borders. However, other peoples from the so-called former/future Yugoslavia experienced similar fates. Along the network of death marches were camps where other non-participants of the withdrawal were interned. On the death marches and in the camps, besides being taken for mass executions, many died from exhaustion, hunger, and disease.

Another form of systematic mass executions – mostly without any trials or through expedited group trials before revolutionary courts – was carried

out by the Yugoslav regime after the takeover (“liberation”) of certain areas, settlements, and cities. Most of these executions were conducted by OZNA according to “lists” previously compiled and supplemented after the capture of specific localities.

The most concrete evidence of these mass crimes are concealed execution sites and graves in parts of the former Yugoslavia. In some countries (Montenegro, Kosovo, Macedonia), the topic of communist execution sites and graves has not even been officially addressed yet, resulting in a lack of confrontation with the criminal and repressive legacy of the Yugoslav communist regime.

Scientific activity is one of the fundamental activities of the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, encompassing scientific research, dialogue, nurturing young scholars, and developing inter-institutional and international scientific cooperation. On June 19, 2020, at the Faculty of Croatian Studies, during Croatia’s presidency of the Council of the European Union and on the 75th anniversary of the Bleiburg tragedy and Croatian death marches, and in recognition of the civilizational need to confront the past, a scientific conference titled “The Importance of European Memory for Europe’s Future: Communist Post-war Crimes” was held. This was followed by the second international scientific conference on June 22, 2022, under the title: “The Importance of European Memory for Europe’s Future: Communist Crimes,” as a continuation of research efforts to elucidate individual Yugoslav communist crimes historiographically.

Meanwhile, historians have uncovered many new historical facts and data related to Yugoslav communist crimes. Therefore, it was concluded that there is a need for a conference on this topic to expand and professionally popularize historiographical knowledge and cover a broader historiographical period. The co-organizer of this year’s international scientific conference “The Importance of European Memory for Europe’s Future: Communist Crimes 3” is the Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania. By this, we have achieved a sufficient level of professional European recognition and realized part of our set goals.

In this way, members of the Croatian academic community, as well as the academic communities of other nations under the communist regime, especially historians, will contribute to confronting the communist past, as mandated by European humanistic and civilizational heritage and relevant documents of the Croatian Parliament, the Council of Europe, and the European Union:

- Croatian Parliament Declaration condemning the political process and the judgment against cardinal Dr. Alojzije Stepinac from 14 February 1992
- Croatian Parliament Declaration condemning the arrest and homicide of Andrija Hebrang
- Parliamentary Assembly of the Council of Europe Resolution 1096 – Measures to dismantle the heritage of former communist totalitarian system from 27 June 1996,
- European Parliament Resolution on the 60th anniversary of the end of the Second World War in Europe on 8 May 1945, from 12 May 2005,
- Parliamentary Assembly of the Council of Europe Resolution 1481 – Need for international condemnation of crimes of totalitarian communist regimes from 25 January 2006,
- Croatian Parliament Declaration condemning the crimes committed during the totalitarian communist order in Croatia from 1945 to 1990 from 30 June 2006,
- European Parliament Resolution on European conscience and totalitarianism from 2 April 2009,
- Report from the Commission to the European Parliament and the Council – The memory of the crimes committed by the totalitarian regimes in Europe from 22 December 2010,
- Finding, Marking and Maintenance of the Graves of Victims of Communist Crimes after the Second World War Act
- European Parliament Resolution on the importance of European remembrance for the future of Europe (2019/2819(RSP),
- Day of Remembrance for Croatian victims in the fight for freedom and independence and European Day of Remembrance for the victims of all totalitarian and authoritarian regimes – Nazism, fascism, and communism, pursuant to the National Holidays, Memorial Days, and Non-Working Days in the Republic of Croatia Act

Assoc. Prof. Vlatka Vukelić

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo znanosti i
obrazovanja

LIETUVOS ISTORIJOS
INSTITUTAS

ORGANIZING COMMITTEE

izv. prof. dr. sc. Vlatka Vukelić,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

doc. dr. sc. Vladimir Šumanović,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

prof. dr. sc. Ante Čuvalo,
Ohio State University, SAD

izv. prof. dr. sc. Aurimas Švedas,
Lietuvos istorijos institutas, Litva

dr. sc. Blanka Matković,
University of Sheffield, Velika Britanija

prof. dr. sc. Bojan Dimitrijević,
Institut za savremenu istoriju Beograd, Republika Srbija

dr. sc. Šimun Novaković,
Državni arhiv, Bosna i Hercegovina

doc. dr. sc. Vlatko Smiljanić,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

doc. dr. sc. Danijel Jurković,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

PROGRAM

PROGRAM OF ACTIVITIES

Thursday, June 20, 2024

9:30 – 10:00 | Registration of participants - Zagreb Hall, Faculty of Croatian Studies

10:00 – 10:20 | Opening ceremony, welcome address

10:20 – 11:45 | Session 1

Post-war Experience of Communist Terror in Croatia

Moderator: Vladimir Šumanović

Blanka Matković, Croatian Anti-Communist Resistance: The Role of Women in the Activities of the Crusader Organizations in the Imotski Region (1944-1948)

Vlatka Vukelić, Nature of Criminal Files of the Military Area Command Councils for Kalnik, Moslavina, Slatina, Varaždin, Virovitica, Zagreb, and Bjelovar during 1946 and 1947

Vlatko Smiljanić, The Novi Sad Agreement of 1954: Deconstruction of the Signatories and Reconstruction of Systematic Communist Culturocide

Šimun Novaković, The Bugojno Group Action of 1972 in the Light of Reactions from the Bosnian-Herzegovinian Party Structures

11:45 – 11:55 | Discussion

11:55 – 12:10 | Coffee break

12:10 – 13:10 | Session 2

Round Table: Implementation of Measures to Dismantle the Heritage of Former Communist Totalitarian Systems – European and Croatian Experiences and Intentions

Participants: Blanka Matković, Vlatka Vukelić, Tanja Pavelin

13:10 – 13:20 | Discussion

13:20 – 14:30 | Lunch

Friday, June 21, 2024

9:30 – 10:00 | Registration of participants - Zagreb Hall, Faculty of Croatian Studies

10:00 – 10:20 | Welcome address

10:20 – 11:35 | Session 1

European Experiences in Confronting the Communist Past

Moderator: Vlatka Vukelić

Aurimas Švedas, How to Think About the History of the 20th Century: An East-Central European Historian Confronting Evil – (online)

Toomas Hiio, Soviet Occupation and Communist Crimes in Estonia During and After World War II

Dovilė Sagatienė, European Court of Human Rights as Nuremberg for the Soviet Crimes in the Baltic States? – (online)

Dovilė Budrytė, Deportation and Gulag as Gendered Processes: Insights from the Case of Lithuania – (online)

11:35 – 11:45 | Discussion

11:45 – 12:00 | Coffee break

12:00 – 13:25 | Session 2

Formation of the Yugoslav Communist System and the Establishment of Communist Terror

Moderator: Vladimir Šumanović

Bojan Dimitrijević, The Third “Line” of OZNA: Formation of the Army Intelligence Service KOS, 1945-1946

Nemanja Dević, Establishment of Communist Rule in Serbia in 1944 and OZNA – (online)

Dolores Antunica, Establishment of Yugoslav Communist Rule in Dubrovnik

Barbara Vlahović, Dalmatians in the 2nd Dalmatian Brigade: From Fighters for the Liberation of Dalmatia to Accomplices in Implementing and Establishing the Communist System

13:25 – 13:35 | Discussion

13:35 – 14:50 | Lunch break

14:50 – 16:15 | Session 3

Yugoslav Communist Terror

Moderator: Bojan Dimitrijević

Vladimir Šumanović, Borač – A Destroyed Village in Herzegovina

Bruno Šagi, Forgotten Analyses: Oppressed Croatia in Yugoslav States

Davor Dijanović, Partisan Crimes in British Documents

Vedran Petrović, Volksdeutsche as Victims of Tito's Partisans and the Yugoslav Communist State

16:15 – 16:25 | Discussion

16:25 – 16:40 | Coffee break

16:40 – 18:05 | Session 4

Communist Crimes in Croatia (1)

Moderator: Danijel Jurković

Bruno Bogović, “Enemies of the People” of the Second Yugoslav State in the Columns of *Varaždinske vijesti* (1945)

Iva Kajfeš, The Križna Path Camp System 1945: Đurmanec – Krapina – Mirkovec – Sveti Križ Začretje – Oroslavje

Sanja Gudelj, Crimes Committed by Communists in the Gospić Area in 1945

Barbara Budimir, Partisan War Crime in Španovica

18:05 – 18:15 | Discussion

18:15 – 18:30 | Coffee break

18:30 – 19:30 | Session 5

Communist Crimes in Croatia (2)

Moderator: Vlatko Smiljanić

Jure Trutanić, The Liquidation of the Overlooked Commander of the Brač Partisan Company, Nikola Gomerčić “Dren”, in 1942

Wolffy Krašić, Repression of Yugoslav Communists against the Catholic Clergy and Believers in Gorski Kotar during World War II

Igor Vranić, Trial of University of Zagreb Students Following Social Unrest After the Dinamo – Red Star Match in 1951

19:30 – 20:00 | Discussion

20:00 | Conference closing

**COMMUNIST
CRIMES III –
ABSTRACTS**

dr. sc. Nemanja Dević

THE ESTABLISHMENT OF THE COMMUNIST AUTHORITY IN SERBIA IN 1944. AND OZNA

The partisan conquest of Serbia in September-October 1944 and the establishment of communist authorities in the cities was the subject of many studies, primarily from the point of view of military history and historical journalism. In the existing interpretations, the emphasis is placed on the ideological and political moment of such a historical turning point, but in the existing historiographical production in Serbia, there is usually no reference to the repression that the new authorities started in parallel with the formation of the government. Likewise, the influence of Ozna, and the liquidation of the so-called enemies of the people in every city that was freed from the occupiers. Based on new scientific insights and newly discovered archival materials, primarily from the BIA fund (successors of Ozna/Udba), in this paper we give an overview of how the process of installing communist authorities went, but also what are the phases and features of the revolutionary terror in Serbia in the autumn of 1944. At the same time, we are investigating how a civil war occurred in peace in the first post-war years.

Keywords: KPI, Ozna, revolution, 1944, communism, war crimes, revolutionary terror

Vedran Petrović, prof.

VOLKSDEUTSCHE VICTIMS OF TITO'S PARTISANS AND THE YUGOSLAV COMMUNIST STATE

At the end of the 17th and beginning of the 18th century, Germans immigrated to the Danube area. During the Third Reich era they became known as Volksdeutsche. All Germans who lived outside their homeland were considered Volksdeutsche. However, their history remains insufficiently researched and represented in historiography till this day. This particularly refers to the period between 1941 and 1948, when this large ethnic minority with almost half-million members almost completely disappeared from the former Yugoslav territories alone. Troubles for the Volksdeutsche begin with the beginning of the Second World War on the Yugoslav soil and the defeat of the Third Reich determined their fate. The newly established communist government led by Josip Broz Tito implemented a policy of revenge against the Volksdeutsche. Hence, it was decided to confiscate Volksdeutsche's property, strip them from their citizenship, take away their civil rights and place them in forced labour camps until they were deported. Volksdeutsche were exposed to executions and brutal reprisals by partisans and state authorities. Only after the breakup of Yugoslavia did the processes of confronting the past and acknowledging the crimes committed against the Volksdeutsche begin.

Keywords: Volksdeutsche, Josip Broz Tito, partisans, crimes and victims, Yugoslav communist state.

Assoc. Prof. DoviĹ Sagatienė

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS AS NUREMBERG FOR THE SOVIET CRIMES IN THE BALTIC STATES?

The Russian aggression in Ukraine has highlighted the need for justice on several fronts, as numerous international crimes are being committed daily. In 1945 the crime of aggression was prosecuted for the first time in history at the Nuremberg tribunal, and the promise was then to criminalise aggression in order to prevent future wars. Despite the arrest warrant issued by International Criminal Court (ICC, 2002) for Putin in March 2023, the prospects to prosecute Russia for the crime of aggression and other international crimes in Ukraine remain dim due to various reasons, including the lack of jurisdiction by ICC.[1]

However, the ICC is not the only international legal arena addressing international crimes; with more than 50 years of practice, the European Court of Human Rights (ECtHR, 1959) has dealt with cases related to genocide, crimes against humanity and war crimes on a number of occasions.[2] Although the role of the ECtHR is not to try individuals for international criminal offences, it may be faced with issues pertaining to core international crimes because it has jurisdiction over the 40 states parties to European Convention on Human Rights (ECHR) against whom proceedings may be initiated for those crimes, mainly in the context of the compatibility of domestic proceedings with Article 7 (principle of legality) of the ECHR.[3] The ECtHR was the first international judicial institution to rule against Russia following its 2022 invasion of Ukraine, ordering “interim measures” including a halt to attacks on civilians and civilian objects.[4]

But this was not the first time the ECtHR was involved in dealing with international crimes in eastern European region. After numerous failed attempts to achieve at least symbolic justice for the Soviet victims from the USSR successor state – the Russian Federation – all three Baltic states eventually turned to the ECtHR, where Baltic memories of crimes during the Soviet occupations (1940-1941, 1944-1990) were introduced to the uninformed western public. The first individual criminal cases regarding Soviet crimes in the Baltic states (hereinafter: Baltic historical cases) reached the ECtHR in 2004, with the cases of *Penart v. Estonia*, (No. 14685/04),[5] and *Kolk and Kislyiy v. Estonia* (No. 23052/04 and 24018/04),[6] followed by the landmark judgment in the case of *Kononov v. Latvia* (No. 36376/04) in 2008[7] and 2010,[8] and two rulings regarding Lithuania in 2015 and 2019: *Vasiliauskas*

v. Lithuania (No. 35343/05)[9] and *Drelingas v. Lithuania* (No. 28859/16). [10] The applicants (6 in total) in all of those cases concerned the potential violation of their rights conferred by Article 7 of the ECHR, stating that their convictions by domestic courts were based on the retroactive application of criminal law.

While the results on the interpretation of Article 7 of the ECHR in the Baltic historical cases varied, the ECtHR was confronted with additional legal and political dimensions that transcend the individual cases. These aspects included addressing the illegal Soviet occupation of the Baltic states, a prominent concern in the Estonian cases and partially in the Latvian case. Furthermore, the ECtHR grappled with the ongoing denial of Soviet crimes during WWII, as was particularly evident in the Latvian case. Notably, the Baltic historical cases also delved into the post-war concept of genocide as defined by the 1948 Convention on the Prevention and Punishment of Genocide (Genocide Convention), a key point of contention in the Lithuanian cases. This multifaceted approach underscores the broader implications of these Baltic historical cases, extends beyond the interpretation of Article 7 of the ECHR, and highlights the core issue of the Baltic states' identity and right to exist.

The Russian war in Ukraine also contains legal and political preconditions to be challenged once again. This chapter aims to address the bigger picture behind the Baltic historical cases at the ECtHR, asking how the individual Soviet crimes cases contributed to change in the post-WWII structure, what value this change further has for Ukraine in seeking accountability for current crimes committed by Russia.

Keywords: Baltic States, European Court of Human Rights, Soviet crimes

Bruno Bogović, mag. edu. pov. et mag. edu. soc.

“PEOPLE’S ENEMIES” OF THE SOCIALIST YUGOSLAVIA IN THE *VARAŽDINSKE VIJESTI* NEWSPAPER COLUMNS (1945)

At the end of the Second World War, the District Committee of the United People’s Liberation Front (i.e. the “new” communist government) in the area of the City of Varaždin and its surroundings started publishing the local newspaper *Vijesti*. From the 7th issue (1945), the newspaper was renamed into *Varaždinske vijesti*. It is still regularly published to this day. The following elements will be analyzed on the basis of the selected newspaper material (only for the year 1945), as it goes: A) frequency of publication, B) rhetoric and C) the “width” of the published information about the confrontation with local “enemies of the people”. The aim of this paper, through the elaboration of available newspaper articles, is to point out the different criteria that were taken into account by the local repressive apparatus and the judicial instance, in order to “label” a person or a group of people, then intern and punish them for being undesirable in the new communist order.

Keywords: communism, repression, journalism, *Varaždinske vijesti*, City of Varaždin.

Dovilė Budrytė, Ph.D.

DEPORTATION AND GULAG AS GENDERED PROCESSES: INSIGHTS FROM THE CASE OF LITHUANIA

Women's memoir literature and testimonies about the Gulag and deportations under Stalin, many of which were released during the time of political transition in the late eighties and nineties in the Soviet Union and its successor states, depict issues such as motherhood, gender relations, and sexual violence that tend to be absent from the mainstream literature on the Gulag. They suggest that in the Gulag women had to suffer certain types of gendered violence that men did not have to go through. Not only did these stories document gendered experiences and enrich our understanding of the Gulag, but also during the time of political transition they played an important political role in delegitimizing the previous regime by exposing the wrongs committed under Stalin. Drawing on this body of literature and focusing on the case of Lithuania, the proposed presentation will trace the development on gender perspectives on the Gulag and deportations during the time of Stalin. It argues for a comparative approach to gender and the Gulag.

Keywords: Gulag; women; gendered violence; Lithuania; memoirs

doc. dr. sc. Wolffy Krašić

REPRESSION BY THE YUGOSLAV COMMUNISTS AGAINST THE CATHOLIC CLERGY AND THE FAITHFUL IN GORSKI KOTAR DURING THE WORLD WAR II

Although numerous historiographical books and articles have been written in the last thirty years about the repressions and crimes of the Yugoslav communists, the aforementioned tendency did not affect the area of Gorski kotar. This is partly a consequence of communist propaganda, which portrayed Gorski kotar as an area where almost the entire population supported the National Liberation Movement. However, part of the population, led by local priests, was loyal to the Catholic Church. In an effort to establish a totalitarian government, the Yugoslav communists persecuted part of the clergy and the faithful, some of whom were executed.

Keywords: repression, Catholic clergy, Gorski Kotar, World War II

doc. dr. sc. Vlatko Smiljanić

NOVI SAD AGREEMENT IN 1954. DECONSTRUCTION OF THE SIGNATORIES AND RECONSTRUCTION OF THE SYSTEM OF COMMUNIST CULTUROCID

One of the most significant examples of the beginnings of the systematic communist culturocide against the Croatian language was embodied in the agreement document that Croatian (language) historians call the Novi Sad Agreement. These are ten conclusions about the language that were compiled in 1954 by selected linguists and writers from Croatia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro and Serbia. The foundation of the Novi Sad Agreement is the idea of literary unity of the Croatian and Serbian languages, and thus the negation of the Croatian linguistic identity. In the presentation, along with a brief review of the history of the Novi Sad Agreement and the interpretation of its conclusions, the author will provide an analysis and interpretation of the political and career biographies of the signatories of the Novi Sad Agreement, which will more precisely explain the purpose of the agreement in the context of systematic communist culturocide using the example of the “crime” against the Croatian linguistic identity.

Keywords: Croatian language, communist crimes, Croatology, culturocide, Novi Sad agreement, history of the Croatian language.

dr. sc. Blanka Matković

CROATIAN ANTI-COMMUNIST RESISTANCE: THE ROLE OF WOMEN IN THE ACTIVITIES OF CRUSADER ORGANIZATIONS IN THE IMOTSKI REGION (1944-1948)

At the end of 1944, after the capture of the Biokovo-Neretva area, the organisation of the first local crusaders as a military form of anti-communist resistance began. During 1945, the first crusader organisations were founded with the task of promoting crusader groups as well as supporting them morally and materially. In the area of the Imotski region, such groups existed in a large number of villages, and in the wider area of the Imotski region, the Croatian Secret Organization operated. In this presentation, special attention will be paid to the role of women in these organizations and the repression to which they were subjected by the Yugoslav communist authorities. Despite the significant contribution of women in the anti-communist resistance, this topic has so far not been dealt with in historiography, which is why based on the available archival documents in the State Archives in Split, this work seeks to fill this gap by reconstructing and analysing events in a smaller area.

Keywords: Croatian Secret Organization, Imotski Region, Crusaders, Crusader organisations, Anti-Communist Resistance, Women

dr. sc. Šimun Novaković

ACTION OF THE BUGOJNO GROUP IN 1972 THROUGH THE PRISM OF THE REACTIONS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA'S PARTY STRUCTURES

In early summer of 1972, a group of Croatian emigrants, members of the Croatian Revolutionary Brotherhood (HRB), infiltrated the territory of Yugoslavia. This group later became known as the Bugojno Group, and is also referred to as the Fenix Group Action. During clashes with the forces of that time Yugoslav People's Army (JNA), and with the Territorial Defense units, some members of the group were killed, some were captured and then killed, and four were put on trial at the Military Court in Sarajevo at the end of 1972. The incursion of HRB members, besides having military implications, also alarmed the then-party structures. The first reports of the group's incursion are found in the "*Information on the Terrorist-Sabotage Group Infiltrated into Our Country,*" which the Executive Bureau of the Presidency of the League of Communists of Yugoslavia (SKJ) sent to the Central Committee of the League of Communists of Bosnia and Herzegovina (CK SK BiH). The CK SK BiH discussed current political issues regarding the infiltration of the sabotage group at its 43rd session, where Franjo Herljević gave a presentation on the course of the conflict between members of the JNA and the Territorial Defense with members of the Bugojno Group, and Vaso Gačić spoke about the State Security Service's findings on the group's activities and the interrogation of its captured members. According to the instructions of the CK SK BiH, all municipal organizations of the League of Communists submitted information about the consequences of the action in their areas, with a particular focus on the behavior of the local population and the spread of misinformation about the infiltration of multiple groups. Some reports from municipal party organizations also contain information about the mobilization carried out in their areas. The materials from the CK SK BiH include certain information about the course of the trial proceedings against the members of the Fenix Group.

Keywords: Bugojno Group, Fenix Action, Croatian emigration, HRB, CK SK BiH, municipal organizations of the League of Communists, JNA, Territorial Defense

Dolores Antunica, mag. hist.

THE ESTABLISHMENT OF THE YUGOSLAV COMMUNIST GOVERNMENT IN DUBROVNIK

The communist party of Yugoslavia worked during the Second World War, through National Liberation Movement, on making a new Yugoslav country under its leadership. In the Dubrovnik town and surrounding area, which belonged to the Independent State of Croatia in that time, the communists worked more significantly on that goal in 1944. When in September and October of 1944, a favorable opportunity was created due to the weakening of the German army and due to the conquest of the surrounding territories National Liberation Army occupied Dubrovnik. After the military victory forth came the process of building and consolidating the government bodies and institutions. A line of violent measures that were reached because of the realization of complete leadership and government control by the Communist Party of Yugoslavia followed that process. The goal of this work is to give an insight into the flow, character and atmosphere of the process of establishment of authority based on its military and repressive dimensions.

Keywords: Second World War, 1944., National Liberation Movement, communist government, Dubrovnik

Barbara Vlahović, doktorandica

DALMATIANS IN THE SECOND DALMATIAN BRIGADE - FROM FIGHTERS FOR THE LIBERATION OF DALMATIA TO ACCOMPLICES IN THE IMPLEMENTATION AND ESTABLISHMENT OF THE COMMUNIST SYSTEM

Summary: Initially, the first partisan units were made up exclusively of members of the Communist Party, but soon, the Dalmatians, who were neither communists nor Yugoslavs and were revolted by the mass crimes committed by the Italians and Chetniks, started joining them. Although the partisan movement in Dalmatia is commonly regarded as a response to terror and occupation, at its core, it is inseparable from communist ideology. Using the example of the Second Dalmatian Brigade, including its command staff and structure, it will be demonstrated that the main goal of the People's Liberation War was the establishment of a Yugoslav, not Croatian, communist state. To implement the repressive communist system, confrontation with the „enemies of the state“ and other potential opponents was mandatory.

Keywords: Communism, Second World War, Dalmatia, Second Dalmatian Brigade, war crime, enemy of the state

Iva KAJFEŠ, doktorandica

THE “WAY OF THE CROSS” PRISON CAMP SYSTEM IN 1945: ĐURMANEC – KRAPINA – MIRKOVEC – SVETI KRIŽ ZAČRETJE – OROSLAVJE

Along the Croatian “Way of the Cross” in 1945, prisoners, mostly members of the armed forces of the Independent State of Croatia and other defeated armies, as well as Croatian civilians captured by the Yugoslav Army, passed through numerous prisoner camps established by the new, communist authorities. The network of the “Way of the Cross” branches was most densely interwoven in Slovenia and northern Croatia. This presentation analyzes the system of larger camps and prisons in northwestern Croatia, specifically in the Hrvatsko Zagorje region: Đurmanec, Krapina, Mirkovec, Sveti Križ Začretje and Oroslavje. Largely, the system of these camps gravitated towards the execution sites in the Macelj Forest. Based on available sources, especially the testimonies of surviving prisoners, the presentation reconstructs the organization and work of these camps and conditions in them.

Keywords: Croatian Way of the Cross, prison camps, camp system, Hrvatsko Zagorje, World War II, communist crimes

prof. dr. sc. Bojan B. Dimitrijević

ESTABLISHING OF THE KOS – COUNTERINTELLIGENCE SERVICE OF THE YUGOSLAV ARMY, 1945-1946

The Counterintelligence service, known as “KOS”, upon its abbreviation *Kontraobavestajna služba* of the Partisan Yugoslav Army was a significant and brand-new service. . The establishment of KOS was rooted in the creation of the security service (secret police) of the Yugoslav Partisan movement, known as OZN-a or Department for the People’s Protection. This service was established on 13 May 1944. In the framework of the OZN-a, Counterintelligence service was organized as III Department. This outfit controlled all the Counterintelligence officers inside of the Partisan / Yugoslav Army units. In pre-war Royal Yugoslav Army, such service did not exist as separate. It was a part of the military intelligence service. Upon the Communist Party practice and Soviet influence, Counterintelligence service was formed as independent structure with special ideological role. It was centralized service, with detachments, elements and officers from the top of the army, over Corps, Divisions, Brigades down to lowest units – battalions. It had a task to monitor the personnel in the units, suppress the “enemy work” within the army, combat the enemy spies, prevent the desertions, control the ill-discipline and other belligerent trends among soldiers, establish the informers within the units, preserve the military secrets and check the biographies of the active officer cadres. In this form it existed from mid-1944 until the constitutional changes in mid-March 1946, when it was separated from OZN and became separate service: *Kontraobavestajna služba* or KOS, subordinated to the Ministry of the People’s Defence. In forthcoming decades in grew to respectable ideological and secret police service spread all over the Yugoslav Army units. The Yugoslav Communist Party established firm control over the army ranks through the KOS activities until the end of socialist Yugoslavia in 1991/92. The article is written based on the archival documents that are kept in Belgrade based Military Archive, still restricted for a wider researching.

Keywords: Communist Party of Yugoslavia, Department of National Security, Yugoslav Army, *Kontraobavestajna služba* or KOS.

Sanja Gudelj, mag. educ. hist. et mag. educ. philol. et croat. lat.

CRIMES COMMITTED BY COMMUNISTS IN THE GOSPIĆ AREA IN 1945

The wartime and post-war period in the Gospić area was marked by mass killings of the population. This is evidenced by the discovered human remains in the wider area of Gospić, including locations in front of the St. Mary Magdalene cemetery in Gospić, the Klanac area in Mušaluk, Čanić Gaj, and the Balatin and Vrištine areas in Lički Osik. At these sites, a total of 355 victims of communist crimes have been identified so far, who perished from April to late autumn of 1945. Based on published documents of the Yugoslav authorities and other relevant sources and literature, it is concluded that the executions were most likely carried out by units of the 4th Yugoslav Army after their entry into Gospić and Lički Osik in early April 1945. The liquidations were conducted on both soldiers and civilians, regardless of whether they were political opponents or not.

Keywords: Gospić, Lički Osik, Mušaluk, communists, mass executions, Yugoslav Army

doc. dr. sc. Vladimir Šumanović

BORAČ – A DESTROYED PLACE IN HERZEGOVINA

This work describes the occupation of Borač by the armed forces of the Communist Party of Yugoslavia (KPJ), specifically the units then known as the People's Liberation Partisan Detachments and the Volunteer Army of Yugoslavia (NOPO and DVJ), based on archival and published documents as well as memoirs of Yugoslav communist officials. Borač refers to a group of villages at the source of the Neretva River in the northern part of Herzegovina, inhabited by Muslims (Bosniaks according to contemporary terminology). On April 17, 1942, NOPO and DVJ units captured Borač after an all-day battle. Following the occupation, Borač was destroyed by decision of the KPJ leadership, and its population was displaced. During the destruction of the villages of Borač, many civilians, including women, children, and the elderly, perished alongside members of the local garrison.

Keywords: Borač, Muslims, Herzegovina, Communist Party of Yugoslavia, People's Liberation Partisan Detachments, Volunteer Army of Yugoslavia.

Bruno Šagi, univ. bacc. hist.

FORGOTTEN ANALYSES: OPPRESSED CROATIA IN THE YUGOSLAV STATES

In the 20th century, Croatia was part of two different Yugoslav states. The first was a parliamentary-monarchy state, and the second was a socialist state.

In both of those Yugoslav states, Croatia was economically exploited so that other parts of the Yugoslav states could be developed. When the Croatian position deteriorated in such way, the Serbian position within the Yugoslav framework strengthened. In this scientific work (presentation) it is proven, on historical examples based on historical sources, that the Yugoslav state meant oppression for Croatia in the economical, political and national sense.

This scientific work was created using the comparative historical method, based on the texts of Rudolf Bičanić, who analyzed the Croatian position in monarchist Yugoslavia, as well as on the texts of the „Croatian Spring“ political actors, who analyzed the Croatian position in socialist Yugoslavia.

Keywords: Yugoslavia, Rudolf Bičanić, Croatian Spring, economic history, Croatia

Davor Dijanović, doktorand

PARTISAN CRIMES IN BRITISH DOCUMENTS

A significant number of articles, books, documents, and studies have been published on partisan crimes during and after World War II. This paper will describe how partisan crimes were depicted in British documents. Six partisan crimes documented in British records will be illustrated, with consultations of partisan documents on the same events.

The first recorded partisan war crime in British documents is the execution of approximately fifty German prisoners of war on Korčula. This crime is documented in several British records and has also been written about by prominent partisan Nikola Anić and historian Ivo Goldstein. The perpetrators were members of the 26th Dalmatian Division.

The second recorded partisan war crime in British documents is the execution of approximately 200 German soldiers. According to a British source, the crime took place in Grahovo, Montenegro, near Nikšić. The documents indicate that British soldiers were direct witnesses to the crime. Available sources show that the perpetrators were members of the 2nd Shock Corps of the NOVJ.

The third recorded partisan war crime in British documents is the ethnic cleansing of Germans in Vojvodina. The documents reveal that this ethnic cleansing was accompanied by mass executions in brutal reprisals and that Tito intended to ethnically cleanse all Germans from Yugoslavia.

The fourth recorded partisan war crime in British documents is the execution of Franciscan friars in Široki Brijeg.

The fifth recorded partisan war crime in British documents is the general stance on the execution of all members of the Ustaše militia. This stance is noted in a secret memorandum by Randolph Churchill from June 1944. Various examples of such executions will be provided for illustration.

The sixth crime is not explicitly recorded in published British documents, but it can be inferred from the context that a war crime occurred. It involves the capture of the leadership of an unnamed Chetnik unit from the Zenica area in the summer of 1943. This event was recorded in a report by the leadership of the British military mission Typical, led by William Deakin.

Keywords: Partisans, People's Liberation Army of Yugoslavia, Communist Party of Yugoslavia, crimes, British documents

izv. prof. dr. sc. Vlatka Vukelić

CHARACTER OF CRIMINAL RECORDS OF THE MILITARY COMMAND COUNCILS FOR KALNIK, MOSLAVINA, SLATINA, VARAŽDIN, VIROVITICA, ZAGREB, AND BJELOVAR DURING 1946 AND 1947

In the State Archive in Bjelovar, there is a collection designated as HR-DABJ-331 - Divisional Military Court of Bjelovar. It contains preserved criminal records of the military command councils for Kalnik, Moslavina, Slatina, Varaždin, Virovitica, Zagreb, and Bjelovar for the period from 1944 to 1947. Specifically, this collection comprises verdicts of the Military Court of the 10th Corps of the Zagreb Military Region of the NOVJ. As the military-judicial organization evolved, so did the name of the court delivering the verdicts, which is particularly evident in the records from 1946 and 1947. Therefore, as the judiciary body, alongside the Military Court of the 10th Corps, the operations of the Military Court of the Bjelovar Military District and the Divisional Military Court in Bjelovar (1947) are also noticeable here. The collection mainly includes criminal cases “against the people and the state,” but these are primarily verdict resolutions rather than complete court records or proceedings.

To understand the work of these bodies, it is essential to note that Bjelovar became a convergence point for columns of the Bleiburg repatriation march in May 1945, and its participants were distributed into assembly and transit camps in Bjelovar. Although the level of crimes committed in the name of communist ideology makes this year particularly significant, the subsequent years were not devoid of the communist repressive apparatus, primarily through military-judicial bodies. Revolutionary terror was thus carried out not only against the defeated enemy forces but also against social elements perceived by the military-party leadership as potential threats to the legitimization process. These social elements included active members of the defeated NDH regime, pre-war civilian party members, and alleged supporters of regime opponents grouped around crusader factions.

The extent of the repression and crimes carried out by the new government through the military-judicial apparatus was a continuation of the revolutionary terror initiated by partisan forces during World War II. For the wider Bjelovar area, concrete evidence of such actions is proven by the existence of seven mass graves in the Lug forest, from which 228 bodies were exhumed. In the Trnovka forest, 65 bodies were found and exhumed at three

locations. A total of 8 mass graves were discovered in the Rajzbuška forest, some of which remain unexhumed. According to collected data, the victims were members of the NDH military, civilians, and other participants in the Bleiburg march.

The circumstances of their demise and their imprisonment journey remain unclear; however, it is crucial to mention the post-war camp system established across Yugoslavia/Croatia, initially for the mass concentration of German military members, Croatian defense forces, and civilians. Despite the issuance of an amnesty decree in the summer of 1945, which logically implied the abolition of such camp systems, significant and larger camps persisted and functioned for several more years, according to sporadic records. The fates of thousands of camp inmates remain largely unknown. Prisoners served as labor force and were organized into labor battalions. In Bjelovar, a labor battalion was assigned for reconstruction, i.e., the restoration of World War II ruins in Bjelovar and its vicinity, indicating the existence of camps.

In Bjelovar, there was also an OZNA prison and a penal camp in Velika Pisanica. In this camp, inmates, mainly women, children, and the elderly, served as labor force. The verdicts from the archival collection HR-DABJ-331 for 1946 and 1947 suggest a significant number of women sentenced to forced labor. Analysis of the verdicts from this period indicates the continuation of military-judicial repression even during the formal peace and the full takeover of state power by the Communist Party. The basis for the criminal prosecution by formal judicial bodies was suspicion of activities against the state order, in favor of various crusader groups in the wider Bjelovar area. If these claims are not uniform judicial constructs, they suggest that the history of resistance against the communist authorities in the wider Bjelovar area did not wane even after the mass killings and multiple crimes against humanity committed immediately after World War II.

For the purposes of this presentation, 156 verdicts issued to “enemies of the people” have been analyzed.

Keywords: Bjelovar, 1946 and 1947, verdicts of regional military courts, judicial repression, crusader groups

Barbara Budimir, doktorandica

PARTISAN WAR CRIME IN ŠPANOVICA

The paper describes the attack by Yugoslav Partisans on the village of Španovica, in the district of Pakrac, in early October 1942. The village was attacked based on the order of the III. Operative Zone, in accordance with the order of the Main Staff of the People's Liberation Movement of Croatia regarding the need to intensify Partisan conquests in Slavonia. In Španovica, the Partisans committed mass crimes including the murder of prisoners of war and civilians, looting, arson, confiscation of property, and the village's name was changed. The topic of this paper has not been previously addressed in Croatian historiography. The paper is based on the analysis of archival documents, published documents in the collections of the National Liberation War (NOR) and other collections.

Keywords: Španovica, Partisan War Crime, First Slavonian Partisan Detachment, Third Operational Zone, Grga Jankes, Karlo Mrazović

Assoc. Prof. Aurimas Švedas

HOW TO THINK ABOUT THE HISTORY OF THE 20TH CENTURY: AN EAST-CENTRAL EUROPEAN HISTORIAN CONFRONTING EVIL

A contemporary history theory trying to describe the purpose and meaning of a historian's work with hard topics such as the rise of totalitarianism, repression, human suffering, etc. in history emphasizes several crucial aspects: (1) In the 21st century, historians have to find a new way of dealing with such complex problems as historical trauma, memory wars, post-truth reality, etc. (2) Scholars need to recognize the responsibility for people who lived in the past and live in the present, as well as to strive to show in the present perspective the fate of those who lived in the past; (3) The study of the past should contribute to the development of "intercultural competencies" which contemporary man lacks and which help him to understand The Other (past and present man); (4) To achieve these goals, historians need to transform their discipline into a "profession of understanding" that promotes inquisitiveness and openness to the world; (5) Researchers into the past when confronted with attempts to turn them into politicians or judges have to leave the past open to new questions and interpretations; (6) Those who study the past must engage in theoretical (self)reflection that is necessary to perform the functions of an expert, critic, moderator or even public memory arbiter so vital to contemporary society; (7) Historians need to think about the importance of the present dimension confronting complex historical issues having in mind that "The important thing is not what they have done with us, but what we do with that they have done with us" (Manuel Cruz).

How is it possible to achieve so many different tasks mentioned above? What kind of new abilities do the historians' community need today to create sensitive, responsible, caring and brave history?

Keywords: 20th-century history, Central and Eastern Europe, difficult topics

dr. sc. Igor Vranić

TRIAL AGAINST THE UNIVERSITY OF ZAGREB STUDENTS IN THE AFTERMATH OF STREET REVOLT AFTER 1951 FOOTBALL MATCH BETWEEN DINAMO ZAGREB – RED STAR BELGRADE

Author discusses participation of the University of Zagreb students in the street revolt after the 1951 football match between Dinamo Zagreb and Red Star Belgrade. His main goal is to present chronology of the revolt, main participants, conduct of subsequent investigation and trial against the main leaders of the revolt. Author also questions students' motivation for participation in the street revolt and their later lives.

Keywords: Yugoslavia; street protests; Dinamo Zagreb; Red Star Belgrade, Croatia.

mr. Toomas Hiio

SOVIET OCCUPATION AND COMMUNIST CRIMES IN ESTONIA DURING AND AFTER THE WORLD WAR II

Estonia – the land had been a part of the Tsarist Russia from 1710/1721 – declared its independence on 24 February 1918 and joined the League of Nations in 1921. Estonians had a more than 90% literacy among men and women according to Russian general census of 1897. First constitution of Estonia (adopted in 1920) had guaranteed all civic rights to all citizens, including women's suffrage. According to census of 1934 Estonian population was 1,126,413, more than 88% of them were ethnic Estonians.

In 1940 Estonia was occupied by the Soviet Union and incorporated as a „Soviet republic“ to the Soviet Union in August. Communist repressions had begun in June 1940 already. During 1940–1941 Estonian national institutions and authorities were destroyed and replaced with Soviet ones and large scale terror against political opponents began. In 1940-1941 approximately 7000 individuals were arrested and sent to GULAG camps in Russia, where absolute majority of them perished. Some hundreds of individuals were sentenced to death in Estonia and executed. On 14 June 1941 approximately 10,000 individuals, mostly children, women and elderly people (many men were arrested earlier) were deported to the distant regions of the Soviet Union. Many of them died there, majority of the survivors were allowed to return to the homeland only in the second half of the 1950s. In July and August 1941 more than 30,000 Estonian men were forcibly mobilised into the Red Army and taken to the Soviet rear areas.

From late summer 1941 to autumn 1944 Estonia was occupied by the German forces. German civilian occupation government was introduced, Jews and political opponents of the Nazi regime were executed or imprisoned and sent to the concentration camps. On the other hand, tens of thousands of Estonian men were coscripted or joined voluntarily the Estonian units of the German armed forces to fight the Soviet Bolsheviks. There was also an Estonian Self-Administration as a governing body, subordinated to the occupation powers.

Beginning with autumn 1944 the Soviets returned and the forced Sovietisation continued. Estonian society was reorganised according to the Soviet model. Private property was abolished, Soviet collectivisation of agriculture and industrialisation as well as „cultural revolution“ were carried through. Up to the beginning of 1950s there was active armed resistance in Estonia,

the resistance members were called forest brothers. During 1944-1991 more than 36,000 individuals were arrested by the political accusations and sent to the GULAG camps. In addition, three deportation operations were carried through: in 1945 a couple of hundred ethnic Germans were deported, in 1949 approximately 20,000 individuals mainly women, children and elderly people from the rural regions, and in 1951 more than 280 Jehovah's Witnesses (including family members). The most of survivors returned in the second half of 1950s, after Joseph Stalin's death in 1953.

During 45 years of the Soviet occupation the ethnic structure of Estonia has dramatically changed. In 1945 there was more than 90% ethnic Estonians in Estonia. The proportion of them has decreased to 61.5% according to the last Soviet census in 1989. The most of others were the Russian-speaking immigrants from other parts of the Soviet Union, mostly ethnic Russians.

Independence movement began in 1986-87. Finally on 20 August 1991 the re-establishment of Estonian statehood was declared and Estonian Supreme Council together with Estonian Committee of Estonian citizens established the Constitutional Assembly for drafting the new constitution. Soon the Estonian branch of the Communist Party of the Soviet Union ceased to exist. In June 1992 a currency reform was carried through and the Soviet rouble was replaced to Estonian kroon (exchange rate 1 German mark = 8 Estonian kroon). Euro was introduced in Estonia from 1 January 2011. In June 1992 the new constitution was adopted and in autumn the elections of the Parliament as well of the President took place. Estonia got a pro-Western government. From 1945 Estonia had the exile Government in Sweden as the bearer of legal continuity of Estonian statehood. The last Prime Minister in the duties of the President gave his authorities over to the elected new President.

Since 2004 Estonia is a member of EU and NATO.

The most important legal acts to overcome the Soviet (communist) past were the Principles of Ownership Reform Act (June 1991, return of the confiscated land and property to the former owners or their descendants); Language Act (1989, 1995, 2011), Procedure for Registration and Disclosure of Persons who Have Served in or Co-operated with Security Organisations or Intelligence or Counterintelligence Organisations of Armed Forces of States which Have Occupied Estonia Act (1995), Persons Repressed by Occupying Powers Act (2003) and others.

In 2002 Estonian Parliament declared the „communist regime of the Soviet Union and the activities its national bodies, such as the NKVD, NKGB, KGB and other tribunals, special councils as well as destruction and defence battalions that were formed by these organisations, and that violently carried

out the regime's orders, as criminal.“ In 2009 Estonian Parliament made a statement to commemorate the victims of the 1949 March deportation. In June 2016, on the 75th anniversary of the 14 June 1941 deportation, Parliament commemorated the victims of the deportation with a Statement. With a statement of 14 February 2012 Estonian Parliament paid „tribute to the citizens of the Republic of Estonia who, in the years of Soviet or Nazi German occupation, acted in the name of de facto restoration of the Republic of Estonia“.

Keywords: Estonia, communist crimes, occupation, post-World War II

Jure Trutanić, doktorand

THE LIQUIDATION OF THE OVERLOOKED COMMANDER OF THE BRAČ PARTISAN COMPANY, NIKOLA GOMERČIĆ “DREN”, IN 1942

After being informed of the decisions made by the leadership of the partisan-communist movement in Dalmatia at the beginning of June 1942 at Dinarska Vješticić-Gora, the leaders of the movement on the island of Brač held a party consultation and decided to reorganize the smaller groups of fighters there into a partisan company. Accordingly, on June 22, 1942, the Brač Partisan Company was established, subordinated to the headquarters (staff) of the Fourth Operational Zone of the Main Staff of the National Liberation Army and Partisan Detachments of Croatia. At that time, a decision was also made to gradually send partisan fighters from the island of Brač “to Biokovo,” meaning to the Dalmatian mainland, where military operations were significantly more complex and demanding. The implementation of this decision caused a historiographically overlooked intra-party conflict on the island, which resulted in the execution of the commander of the Brač Partisan Company.

The few works on the development of the partisan movement on Brač, written during the period of socialist Yugoslavia by Dalmatian communists who themselves participated in the wartime events, mention only Josip Marinković “Bepo” from Bol as the commander of the company during the first months of its operation. However, long-standing oral tradition in the eastern part of the island, aside from the mentioned literature, records that during this period, a certain Nikola Gomerčić “Dren,” who came from Lika, briefly held the position of commander of the Brač Partisan Company. According to the decision of the Brač party bodies, he was executed by shooting near a karst pit close to Selca. Although he is not mentioned in historical overviews of wartime events on Brač and in Dalmatia, collected testimonies of participants in the Brač partisan movement and previously unknown archival documentation from the State Archives in Split confirm that Nikola Gomerčić was indeed sentenced to death and liquidated by the party bodies as the commander of the Brač Partisan Company, most likely in September 1942. The reason for this decision by the Brač party leadership was his active opposition to sending Brač fighters to the Dalmatian mainland, which he opposed with an unsuccessful initiative for more active partisan action against Italian troops on Brač.

Keywords: Brač Partisan Company; Fourth Operational Zone; NOB on Brač; Nikola Gomerčić “Dren”; Josip Marinković “Bepo”; liquidation

KOMUNISTIČKI ZLOČINI 3 – BIOGRAFIJE SUDIONIKA

IVA KAJFEŠ was born in 1996 in Zagreb. She completed her general high school education in Zaprešić. In 2019, she graduated with a bachelor's degree in Croatian Studies from the Faculty of Croatian Studies in Zagreb. At the same faculty, she earned her master's degree in a dual-subject program in History and Croatian Studies in July 2022, defending her thesis titled "The Contribution of Canadian Croats to the Creation, International Recognition, and Defense of the Republic of Croatia." A scientific article with the same title was published in the 2023 edition of the Croatian Emigrant Almanac by the Croatian Heritage Foundation. For her master's thesis, she was awarded the "Ferdo Šišić" prize for the best master's thesis in the field of historiography in the Republic of Croatia in 2022, awarded by the Croatian National Committee for Historical Sciences and the Society for Croatian Historiography. Since 2022, she has been employed at the Croatian Victimology Society. In 2023, she enrolled in the doctoral postgraduate program in history at her alma mater, and her professional interests include the history of Croatian emigration and political emigration, as well as World War II and the post-war period in Croatia.

WOLLYFY KRAŠIĆ was born in 1988 in Rijeka, Croatia. After graduating from high school, in 2007 he enrolled in an undergraduate double major study of archaeology and history at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb, and in 2010, a graduate study in modern and contemporary history, graduating with the topic "The Activities of Dr. Ante Ciliga in the Kingdom of Yugoslavia and the Independent State of Croatia from 1936 to 1944". He started the postgraduate doctoral study Modern and contemporary Croatian history in the European and world context in 2012 at the same faculty, and completed it in July 2016 with the doctoral thesis titled "Croatian Spring and Croatian Political Emigration". In both cases, his mentor was prof. Ph.D. Ivo Banac. Since October 2019, he has been an

Assistant Professor at the Department of Demography and Croatian Diaspora, at the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb. Since October 2021, he has been the Vice Dean for International Cooperation at the Faculty of Croatian Studies. So far, in addition to a series of journalistic and scientific papers, he has also published three scientific monographs: *Hrvatsko proljeće i hrvatska politička emigracija*. Zagreb: Školska knjiga, 2018. then *Hrvatski pokret otpora. Hrvatske državotvorne organizacije i skupine 1945.-1966.*, Zagreb: AGM, 2018. and *ON THE ROAD TO FREEDOM. Croatian National Resistance to the Yugoslav Communist Regime (1945–1966)*, Chicago: CroLibertas, 2023.

DR. BLANKA MATKOVIĆ was born on April 30, 1976, in Split. In 2000, she graduated with a degree in History from the Faculty of Humanities and Social Sciences at the University of Zagreb, and in 2001, she obtained a degree in Journalism from the Faculty of Political Science at the same university. She then completed a postgraduate program in International Relations and National Security at the Faculty of Political Science, defending a master's

thesis on the Irish Republican Army and the conflict in Northern Ireland, earning her a Master of Science degree.

In 2012, she moved to the United Kingdom, where she completed a postgraduate program in History (MPhil) at the University of Warwick in 2015. Her dissertation on communist crimes against Croatian civilians and soldiers in the last months of World War II, in Slovenia and on the Way of the Cross, was published in 2017 by BrownWalker Press in the United States. She continued her education at the same university, where she earned a Ph.D. in Political Science and International Studies in 2021, focusing on peacebuilding challenges in Croatian society after the Homeland War, from the perspective of Croatian veterans involved in her research.

During her doctoral studies, she further trained at workshops at University College London (UCL) and the University of Cambridge, and completed the “Conflict Transformation and Social Justice” program at Queen’s University Belfast. After earning her Ph.D. in 2021, she pursued additional education in contemporary conflict archaeology, osteoarchaeology, mortuary archaeology, heritage, and archaeological research methods at the University of Cambridge and the University of Oxford. She also specialized in cultural heritage through postgraduate studies in Library and Information Services

Management at the University of Sheffield and in Museology at the University of Leicester, both in the UK.

Dr. Matković has been systematically and voluntarily working on various research projects in Croatia and the United Kingdom for 18 years. She has conducted research in all archives in the Republic of Croatia, most archives in the Republic of Slovenia, the National Archives in London, and various museums in Croatia and Slovenia. In her research, she aims to apply a comprehensive approach, utilizing knowledge and methods from history, archaeology, museology, heritage science, information science, library science, and political science. She is the author and co-author of numerous scientific papers and books on Croatian history during and after World War II, with a particular focus on communist crimes committed against Croats between 1941 and 1948 and the anti-communist resistance from 1944 to 1951.

She has presented topics on recent Croatian history at scientific conferences in Croatia, the Czech Republic, the United Kingdom, and Portugal, and has lectured to Croatian emigrants in Switzerland and Canada, as well as to students and visitors at the University of Toronto and the University of Waterloo in Canada. Dr. Matković has delivered over 100 lectures throughout Croatia and Bosnia and Herzegovina, and in February 2023, she represented Croatia at an international conference on communist terror held in Tallinn, Estonia. She testified about the crimes committed at Kočevski Rog (Slovenia) in 2009 at the County Court in Zagreb during the investigation against the accused Simo Dubajić.

BOJAN B. DIMITRIJEVIĆ is a historian working as Deputy Director of the Institute for Contemporary History, in Belgrade, Serbia. Educated at the Universities of Belgrade and Novi Sad, CEU Budapest and University of Bradford. In period 2003-2009, he served as advisor to the Minister to the Serbian MoD, the Minister of Foreign Affairs and to the President of Serbia, and as Assistant to the Minister of Defence. His research into the military history of the former Yugoslavia, and the Balkan in the World War II, the Cold War, and diverse conflicts ever since. He has published over 100 books and 140 scientific articles in Serbia and abroad.

BRUNO BOGOVIĆ was born in 1998 in Čakovec and holds a master's degree in history and sociology education. He graduated from the Faculty of Croatian Studies at the University of Zagreb. He is a recipient of the Rector's Award and has been repeatedly recognized with Dean's commendations for extracurricular activities. His scientific and publicist interests include the local history of Varaždin and the social and cultural aspects of contemporary Croatian history. He regularly publishes in domestic journals and participates in both national and international scientific conferences. Currently, he works as a teacher of sociology, politics, and economics at several high schools in Varaždin.

BRUNO ŠAGI, univ. bacc. hist, was born in 2000 in Varaždin. He is currently a student on master degree in History, more specifically, Modern and Contemporary History (19th and 20th centuries) at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. He is an active member of the scientific and student community, and his scientific interests are: political history, history of village, history of social movements, environmental history and intellectual history. He is the author of various scientific texts and papers, and thematically he focuses mostly on the history of peasant/agrarian political parties in Europe.

DAVOR DIJANOVIĆ was born on December 15, 1987 in Bjelovar, where he graduated from general high school. He has a master's degree in international relations and diplomacy at Libertas International University in Zagreb. At the Faculty of Croatian Studies of the University of Zagreb, he is a doctoral student in contemporary history. Employed as a journalist. To date, he has published more than 2,000 texts on topics from the fields of politics, geopolitics, history and culture, as well as several professional papers. Author of three books on historical topics, including brochures about Ante Starčević and Antun Gustav Matoš. Author of a large number of contributions on the topic of victims of communist crimes. Married, father of five children.

DOLORES ANTUNICA, M.A. in History, was born in Dubrovnik in 1998, where she completed her general high school education at Dubrovnik Gymnasium. In 2020, she earned a bachelor's degree in History and Communication Studies from the Faculty of Croatian Studies in Zagreb. In 2023, she completed a single-subject master's program in History at the same faculty, with a thesis titled "The Establishment of Yugoslav Communist Rule in the Dubrovnik Area." During her studies, she was active in the History Students' Association "Ivan Lučić - Lucius" and is currently involved with Matica hrvatska, Ston Branch.

DOVILE BUDRYTE - Born and raised in Vilnius, I currently live in Atlanta. I work on EUROPAST project at the Institute of International Relations and Political Science, Vilnius University. My research interests include memory politics, trauma, nationalism and gender studies. My publications include articles on various topics related to minority rights and memory politics, one single authored and five co-edited books, including *Memory and Trauma in International Relations: Theories, Cases and Debates* (co-editor with Erica Resende), and *Defending Memory in Global Politics: Mnemonical In/Security and Crisis* (co-editor with Erica Resende and Doug Becker, forthcoming in 2024). In 2022-24 I serve as the President of AABS (Association for the Advancement of Baltic Studies).

DR IGOR VRANIĆ works as an associate expert at the University of Zagreb Archives. He holds PhD in History and civilization from the European University Institute, Florence (Italy) and Master of Arts in history and communication sciences. Dr Vranić gave talks at various national and international conferences and published scholarly articles at home and abroad.

TOOMAS HIIO - Born on 1 June 1965, married, three children

Education:

1972-1983: Tallinn 32nd Secondary School

1983-1984 and 1986-1991: University of Tartu, diploma (equal to M.A.) historian (law historian)

1984-1986 compulsory military service in the Soviet Army

1990-1991: one term at the University of Helsinki

Since 2007: University of Tartu, PhD student

1997 and 1998: reserve officer training at Estonian Defence Forces

Career:

1993-1994: researcher at the University of Tartu and the Estonian Historical Archives

1995-1996: Chief Archivist of the University of Tartu

1996-1997: City Clerk of Tartu City Government

1997-1998: Researcher at the University of Tartu

1998-2001: Councillor to the President of the Republic (as executive secretary of Estonian International Commission for the Investigation of Crimes Against Humanity, 1999-2008)

2001-2003: Councillor to the former President of the Republic

1999-2008: Member of the Board of Estonian Foundation for the Research of Crimes Against Humanity

2008-2016: Member of the Board of Estonian Institute of historical Memory

Since 2005: Research Director of Estonian War Museum – General Laidoner Museum

Since 2016: Head of Research of Estonian Institute of Historical Memory

Author of more than hundred research articles and reviews on Estonian history of 19th and 20th century, history of the University of Tartu, Estonian military history and other themes; author of some books (detailed list see https://www.etis.ee/CV/Toomas_Hiio/eng/).

Member of the Archives' Council at the National Archives, Scientific Council of National Library, University of Tartu history committee.

Languages: Estonian, German, English, Finnish, Russian

VEDRAN PETROVIĆ was born on January 7, 1980, in Tuzla. He is married and the father of two children, living and working in Tuzla. He is a descendant of the Volksdeutsche from Brčko, where he lost 34 family members from the Dominik and Kleiner families. He completed his primary and secondary education in Živinice. He earned his degree as a history professor at the University of Tuzla, Bosnia and Herzegovina, Faculty of Philosophy, Department of History in Tuzla. He graduated with a thesis on “The Plantagenet Dynasty.” He is currently in the process of defending his master’s thesis at the European University of Brčko District, Faculty of Education, Department of History, on the topic “Strossmayer’s Understanding of Bosnia and Herzegovina.” Since 2014, he has been the initiator, founder, and editor-in-chief of the historical educational portal “Communist Crimes.”

BARBARA VLAHOVIĆ was born on March 10, 1994, in Dubrovnik, where she attended the Sports Gymnasium. In 2015, she completed her undergraduate studies in Media and Society Culture at the University of Dubrovnik, and in 2017, she earned her master’s degree in Media from the same university by defending her thesis on “The Influence of Croatian National Print Media on the Social Perception of Terrorism,” obtaining the academic title of Master of Public Media. In 2023, she enrolled in the doctoral postgraduate program in history at the Faculty of Croatian Studies in Zagreb. Her areas of interest include the later period of the Dubrovnik Republic and the contemporary history of Dubrovnik and its surroundings.

VLATKA VUKELIĆ is an Associate Professor at the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb. She was born in 1979 in Sisak, where she completed her general high school education. She graduated from the Croatian Studies program and has been employed in the Department of History since 2004. She defended her doctoral dissertation titled “The History of Systematic Archaeological Research in Sisak from the 16th Century to 1941” in 2011. She teaches at all levels of study at the Faculty of Croatian Studies: undergraduate, graduate, and doctoral. She has served as the Head

of the Department of History and has been the head of the doctoral program in history for many years.

To date, she has published three monographs: “The Treasure of the Kupa River - Archaeological Research of the Kupa near Sisak before World War I” (Zagreb: Archaeological Museum in Zagreb, 2012), “The Colussi Family in Sisak” (Sisak: Sisak City Museum, 2011), and “Chetnik Units in the Service of the Independent State of Croatia” (Školska knjiga, Zagreb, 2021). She is also the editor of several collections. Her scientific papers are published in both domestic and international scientific journals. She participates in the organization and presentation of scientific and professional conferences, particularly focusing on elucidating historical controversies in 20th-century Croatian history. She has achieved significant results in leading scientific projects.

Her main areas of scientific interest include the social, economic, military, political, and cultural history of the wider area of the city of Sisak and the Sisak-Moslavina County, as well as the history of northwestern Croatia. Her research activities are based on archival materials stored at the Archaeological Museum in Zagreb, the Croatian Academy of Sciences and Arts, the Croatian State Archives in Zagreb, the State Archives in Sisak, and the Conservation Department of the Ministry of Culture in Zagreb. Her scientific theses primarily focus on archaeological field reconnaissance and the identification of specific urban complexes. The complexity of her work lies in the necessity of knowing multiple scientific disciplines. In her research and the presentation of her findings through teaching, her goal is to obtain a broader picture of Romanization and its legacy in all segments of life in southern Pannonia, as well as to follow historical processes important for shaping national and political identity and the development of Croatian economic and political history. Her research also addresses humanitarian disasters and social threats in the interwar period, as well as the broader social and political circumstances during World War II. She is involved in research and public awareness efforts regarding the consequences of the Homeland War and the number of child victims. She shows a strong scientific interest in communist crimes in Croatia, seeing it as crucial for the healthy development of young Croatian society and the shaping of future guidelines for Croatian historiography, and consequently, accurate and reliable educational curricula.

She is registered in the database of scientists under ID number 273110.

DOC. DR. SC. VLATKO SMILJANIĆ is a university lecturer and scientist at the Department of Croatology, Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, specializing in the scientific field of Croatology. He was born on July 7, 1995, in Virovitica, where he attended elementary school and high school. He completed his studies in History at the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, in 2020. During his studies, he served as a student demonstrator, received a scholarship for excellence from the Virovitica-Podravina County, and won several student awards, including the Rector's Award (2020), the Dean's Award (2020), the Head of Department's Award (2018), and multiple Head of Department's commendations.

He is the author of two books and co-author of one, as well as several edited books and collections of papers with scientific themes in the fields of Croatology and History. He frequently contributes scholarly and professional papers on historical and Croatological topics. He earned his doctorate in 2023 by defending his dissertation "The Life and Works of Mirko Danijel Bogdanić from 1760 to 1802" under the mentorship of academician Stjepan Čosić, receiving the highest grade (*summa cum laude*). From 2020 to 2024, he worked as a professional associate in historical science at the Scientific Institute, after which he was appointed to the academic position of assistant professor at the Department of Croatology, Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, on April 15, 2024. Since July 10, 2023, he has been the executive editor of the scientific journal "Kroatologija."

NEMANJA DEVIĆ was born in 1989 in Smederevo. He completed elementary school and high school in Smederevska Palanka. He enrolled in history studies in 2008 at the Department of History, Faculty of Philosophy in Belgrade. He completed his undergraduate and master's studies in 2013–2014 at the Department of Yugoslav History. Since 2018, he has been employed at the Institute for Contemporary History. In 2020, he obtained his PhD from the same faculty with a thesis on "The Partisan Movement in Serbia 1941–1944." He is the author of over 50 scholarly papers, including eight monographs. His primary area of expertise is the history of the Serbian people in World War II, to which he dedicates the majority of his research work. He has been awarded the Dragiša Kašiković and Dimitrije Bogdanović awards for his work.

DOVIĹ SAGATIENĚ: Since October 2022 dr. DoviĹ Sagatienė is a postdoctoral researcher at MEMOCRACY project (Volkswagen Stiftung, 2021-2024), based at Centre for Military Studies in University of Copenhagen (Denmark). Her dissertation about Soviet courts of general jurisdiction in occupied Lithuania (2013) focused on Soviet judiciary problems, and her previous post-doc as a Fulbright Scholar at the Harriman Institute in Columbia

University in 2019-2020 explored the Soviet repressions in Lithuania in the framework of the genocide concept. Her recent publications includes: *Memory Laws in the Baltic States*, Copenhagen University, Department of Political Science, Centre for Military Studies, 2024, *Challenging the 'Post-Soviet' Label and Colonial Mindsets*. NATO Summit in Vilnius, *Verfassungsblog*, 2023, *World War 2 Memories in Lithuania and Ukraine*, *Verfassungsblog*, 2023, *Gorbachev's Legacy in Lithuania*, *Verfassungsblog*, 2022, *Governing the Memory of the Present. Banning Russian War Symbols in Lithuania, Germany, and Poland*, *Verfassungsblog*, 2022, *The Transformation of Lithuanian Memories of Soviet Crimes to Genocide Recognition*, *International Journal of Transitional Justice*, 2022, *Deconstruction of Soviet Deportations in Lithuania in the Context of the Genocide Convention*, *International Criminal Law Review*, 2021, *The Debate about Soviet Genocide in Lithuania in the Case Law of the European Court of Human Rights*, *Nationalities Papers*, 2020 .

BARBARA BUDIMIR (née Turk) was born in 1996 in Rijeka. She completed primary school in Ćakovec, and attended a secondary music school, specializing as a flutist, in VaraŹdin. In 2020, she graduated with a degree in flute from the Music Academy in Zagreb. During her fourth year of flute studies in 2018, she enrolled in parallel history studies at the Faculty of Croatian Studies in Zagreb. She completed her undergraduate history studies

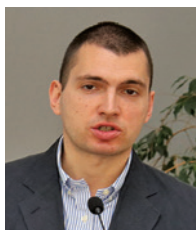
in 2021 and obtained her history degree in 2023. Currently, she is in the first year of her doctoral studies in history at the Faculty of Croatian Studies. Her final undergraduate and graduate thesis in history focused on researching communist crimes against the Croatian people during and after the war, which she successfully defended.

ŠIMUN NOVAKOVIĆ was born on August 29, 1973, in Jaklići, municipality of Prozor-Rama. He completed elementary school in 1988 and high school in 1992 in Prozor. From 1992 to 1994, he participated in the Homeland War. In 1999, he graduated from the Faculty of Education at the University of Mostar with a degree in Croatian Language and Literature and German Language and Literature. He earned his doctorate in 2011 from the Faculty of Philosophy at the University of Zagreb with a dissertation on “Some Characteristics of the Language of Fra Jeronim Vladić with a Special Emphasis on the Intermingling of Language Norms in Bosnia and Herzegovina at the End of the 19th and Beginning of the 20th Century.” He has published about twenty professional and scientific papers in the fields of linguistics, history, and archival science. He is the author of one book. Currently, he is employed at the Archives of Bosnia and Herzegovina as the Deputy Director. In archival science, he has attained the highest professional title of archival advisor. For the past twenty years, he has been a visiting lecturer in Croatian Studies at the Faculty of Philosophy in Mostar, where he was appointed as an assistant professor in 2012 and as an associate professor in 2021. He was the president of the Rama branch of Matica hrvatska for several years.

SANJA GUDELJ was born in 1995 in Đakovo. She attended elementary school and general gymnasium in Zagreb. In 2015, she enrolled in a double major in history and Latin at the Faculty of Croatian Studies, which she completed in September 2022. During her studies, she worked as a teaching assistant and received the Dean’s Award (2021) and the Rector’s Award (2022). Since May 2024, she has been employed as an associate in the Service for Marking Mass Grave Sites and Cooperation with Civil Society Organizations, in the Sector for Victims of the Second World War and the Post-War Period, within the Directorate for Detained and Missing Persons of the Ministry of Croatian Veterans.

VLADIMIR ŠUMANOVIĆ (Zagreb, 1986) is the head of the Department of History at the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb. He completed his classical gymnasium education in Zagreb. He has been working at the Faculty of Croatian Studies since 2017, teaching courses in national and world contemporary history. He obtained his doctorate in February 2019 with a thesis on Key Military-Political Events in Eastern Bosnia in 1942.

His field of interest is Croatian contemporary history and the period of the Second World War in the former Yugoslavia. He has published scientific papers on this topic in domestic and international historical journals and has participated in numerous academic conferences and several television programs. He is a co-author (with Vlatko Vukelić) of the book “Chetnik Units in the Service of the Independent State of Croatia,” published in 2021 by Školska knjiga.

JURE TRUTANIĆ was born in 1994 in Makarska. In 2019, he completed a double-major study course in pedagogy and history at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Split. Since 2021, he has been employed as an assistant at the Department of History of the Faculty of Croatian Studies. He teaches courses on the modern and contemporary history of Croatia and the world. His specific scientific interests are topics from the national political, cultural and intellectual history of the 19th and 20th centuries. He is the author of several scientific articles in the field of history, and occasionally publishes political and historiographic contributions of a journalistic nature.

He is a doctoral candidate at the Postgraduate Doctoral Study of History at the Faculty of Croatian Studies.

INTERNATIONAL RESEARCH CONFERENCE
THE IMPORTANCE OF EUROPEAN MEMORY
FOR EUROPEAN FUTURE:
COMMUNIST CRIMES 3

Publisher

Faculty of Croatian Studies
Borongajska cesta 83d, Zagreb

For the Publisher

Faculty of Croatian Studies

Editor

Assoc. Prof. Vlatka Vukelić

Technical Editor

Sanja Blažević

Print

Sveučilišna tiskara d.o.o., Zagreb

ISBN 978-953-8349-61-4

Printed in June 2024

